

**T.C.
MEVLANA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI**

**7-19 YAŞ AİLE REHBERLİĞİ EĞİTİMİ PROGRAMININ ANNELERİN
AİLE TUTUMLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet BAL

**KONYA
TEMMUZ, 2015**

**MEVLANA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI**

**7-19 YAŞ AİLE REHBERLİĞİ EĞİTİMİ PROGRAMININ ANNELERİN
AİLE TUTUMLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Ahmet BAL

**Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce kabul edilen yüksek lisans
tezidir.**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BEDEL**

**KONYA
TEMMUZ, 2015**

Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir. 10/07/2015

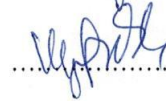
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ahmet BEDEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdullah SÜRÜCÜ

Üye : Yrd. Doç. Dr. M. Muzaffer MARTI

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. İsmail Özgür ZEMBAT

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yapmış olduğum akademik çalışmadan elde edilen bulgular ışığında ele alarak düzenlediğim yüksek lisans tezimin etik davranış ve akademik kurallara dikkat edilerek hazırlanıp sunulduğunu, tezimin tez yazım kurallarına uygunluğunu, tezimde kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, tezimi sadece Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne verdiğimi ve bu beyanımın aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Ahmet BAL

03 / 07 / 2015

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	8
ÖZET	9
ABSTRACT	10
TABLolar LİSTESİ	11
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	13
BÖLÜM I	14
GİRİŞ	14
1.1. Problem	14
1.2. Araştırmanın Amacı	16
1.2.1. Denenceler	16
1.3. Araştırmanın Önemi	17
1.4. Sayıtlar	18
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	18
1.6. Tanımlar	18
BÖLÜM II	19
İLGİLİ LİTERATÜR	19
2.1. Aile Kavramının Tanımı	19
2.2. Aile Türleri	20
2.3. Aile Eğitimi	23
2.4. Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi	25
2.4.1. İslamiyet Öncesi Türk Ailesi/Eski Türk Ailesi	25
2.4.1.1. Türk Destanlarında Aile	27
2.4.2. İslamiyet'in Etkisindeki Türk Ailesi	28
2.4.3. Modern Türk Ailesi	32
2.5. Anne-Baba Tutumları	35
2.6. Anne-Baba-Çocuk Etkileşiminin Gelişimi	39

2.6.1.Çocuğun Doğum Sonrası Yaşlara Göre Değişimi	39
2.6.1.1.“0-2” Yaş Bebeklik Dönemi	40
2.6.1.2.“3-6” Yaş Oyun Çocuğu Dönemi.....	40
2.6.1.3.“7-11” Yaş Okul Çocukluğu Dönemi	40
2.6.1.4.11-21 Yaş Ergenlik (Adolesan) Dönemi	41
2.7.Anne- Baba ve Çocuk Üzerindeki Etkileri	41
2.8.Geçmişten Günümüze Farklı Aile Tiplerinde Çocuk	42
2.9.Aile Tutumları ve İletişim	43
2.10.Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	45
2.10.1.Türkiye’de Aile Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar	45
2.10.2.Türkiye’de Anne- Baba Tutumlarına Yönelik Yapılan Araştırmalar.....	48
2.10.3.Yurt Dışında Aile Eğitime Yönelik Yapılan Araştırmalar	48
BÖLÜM III	50
YÖNTEM.....	50
3.1. Araştırma Modeli	50
3.2. Araştırma Grubu.....	50
3.3. Danışman.....	52
3.4. Veri Toplama Araçları.....	53
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	53
3. 4. 2. Aile Tutum Envanteri.....	53
3.5. İşlem Yolu.....	54
3.6. “7-19” Aile Eğitime Dayalı Grup Müdahalesi	54
3. 7. Müdahale Programının Hazırlanışı	54
3. 8. Müdahale Programının Kuramsal Temelleri.....	55
3. 10. Müdahale Programını Oluşturma Sürecinde Kullanılan Etkinlikler	56
3.10.1. İlk Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci	56
3.10.2. İkinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci	57

3. 10. 3. Üçüncü Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci.....	57
3. 10. 4. Dördüncü Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci.....	58
3. 10. 5. Beşinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci.....	58
3. 10. 6. Altıncı Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci.....	59
3. 10. 7.Yedinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci.....	59
3. 10. 8. Sekizinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci.....	60
3.4. Verilerin Analizi	62
BÖLÜM IV	63
BULGULAR	63
BÖLÜM V	76
TARTIŞMA VE YORUM	76
5. 1. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Demokratik Çocuk Yetiştirme Yönelimine Etkisi	76
5.2. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Çocuklarla Özdeşleşmeye Etkisi.....	77
5.3. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Uyma Davranışına Etkisi	78
5.4. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Sosyal Hareketliliğe Etkisi	79
BÖLÜM VI	82
SONUÇ VE ÖNERİLER	82
KAYNAKÇA	84
E K L E R.....	92
Ek - 1: Kişisel Bilgi Formu.....	93
Ek - 2: Aile Tutum Envanteri.....	94
Ek-3: Özgeçmiş	95

ÖNSÖZ

Çocuğun gelişiminde önemli rol oynayan anne babanın çocuğuna en iyi imkânları sağlaması, çocuğun eğitiminde etkin olarak rol alması, sağlıklı iletişim kurabilmesi, gelişimini destekleyici aile ortamı sunması ve çocuğun içerisinde var olan potansiyelini gerçekleştirmesini sağlaması gibi konularda desteklenmesi gerekmektedir. Uygulanan aile eğitimi programı ile anne babaların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu becerilerin öğretilmesi ile daha sağlıklı nesiller yetiştirilebileceği düşünülmektedir. Şüphesiz bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin katkısı bulunmaktadır.

Çalışmam boyunca karşılaştığım zorluklarda deneyim ve tecrübesi ile bana yardımcı olan, yol göstermekle kalmayıp istatistiksel analizlerim konusunda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Ahmet BEDEL 'e çok teşekkür ederim. Çalışmamda bana yön veren, akademik desteğini benden esirgemeyen, büyük bir özveri ile beni destekleyen değerli hocama teşekkürü bir borç bilirim.

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nı Türk eğitim sistemine kazandıran 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı Ekibine, programın geliştirilmesi ve uygulamasında çok büyük emeği olan değerli Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU hocamıza ve bu alanda katkıları olan bütün eğitimcilerimize yürekten şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bende emeği olan, bilgilerini benimle paylaşan ve benim bu çalışmayı yapmamı sağlayan tüm değerli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Grup çalışmalarına katılarak öğrenme istekleriyle 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı sürecini başlatmış olan çok değerli velilerimize teşekkür ederim. Onlar sayesinde bu çalışma meydana geldi.

Maddi ve manevi desteklerini her zaman yanında hissettiğim, dünyanın en değerli varlıkları annem, ablam ve yeğenime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca bana sürekli destek olup sabır ve anlayış gösteren sevgili eşim Fatma BAL 'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın annelerin aile tutumlarına etkisini incelemektir.

Bu araştırma Kadirli Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde 2014-2015 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır. Deneme grubunda 17, kontrol grubunda da 16 veli bulunmaktadır. Araştırmada ön-test, son-test kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır. Araştırma kapsamında deneme grubundaki deneklere haftada 3 saat olmak üzere 8 hafta süresince 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim verilmemiştir.

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı; ergeni tanımak, iletişim kurmak, birlikte büyüme, aile tutumları, riski yönetmek, olumlu davranış kazandırma, uzlaşabilmek ve geleceği planlamak modüllerinin yer aldığı sekiz oturumdan oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak; Öner ve Torun tarafından geliştirilen "Aile Tutum Envanteri" kullanılmıştır (Öner, 1996). Deneme ve kontrol grubunun ön test ve son testleri arasında anlamlı fark olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile deneme ve kontrol grubu puanları arasındaki farkın anlamlılığı için Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın deneme grubunda yer alan deneklerin demokratik çocuk yetiştirme puanlarının artmasında, çocuklarla özdeşleşme puanlarının artmasında, uyma davranışı puanlarının artmasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bununla beraber sosyal hareketlilik puanlarının artmasında önemli bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Kontrol grubunda yer alan deneklerin demokratik çocuk yetiştirme puanlarında, çocuklarla özdeşleşme puanlarında, uyma davranışı puanlarında ve sosyal hareketlilik puanlarında anlamlı bir değişim gözlenmemiştir.

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın deneme ve kontrol grubunun ön test-son test fark puanlarına yönelik yapılan analizler sonucunda, çocuklarla özdeşleşme puanlarında deneme grubu lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Fakat demokratik çocuk yetiştirme, uyma davranışı ve sosyal hareketlilik puan ortalamalarında deneme ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile rehberliği, Aile tutumu, Anne baba.

ABSTRACT

The purpose of the study is to investigate of the effect of 7-19 age family guidance program on the mothers family attitudes.

This study is done in Kadirli Anatolian İmam Hatip High School in 2014-2015 educational year. The experiment group consists of 17 and the control group consist of 16 parents. In the study, quasi experimental method with pre-test and post-test is used. 7-19 age family education program is applied to the adolescents for 8 weeks as 3 hours per week. The control group didn't have any educational program.

The 7-19 age family guidance program which consisted eight sessions, includes recognizing the adolescents, communication, growing together, family attitudes, risk-management, positive behavior gaining, compromising and planning the future dimensions.

As the data collection tool, "family attitude inventory" by Öner and Torun is used (Öner, 1996). The Wilcoxon signed-rank test for whether there is a significant difference between experiment and control group and Mann Whitney U test for the significance of this difference are used.

As the result of the study, it can be said that 7-19 age family guidance program has an important effect on the increase in democratic child raising, conformity and identification scores of experiment group. However, there is not a significant effect on social activation scores.

There is not a significant change on democratic child raising, conformity and identification scores and social activation scores of control group.

By the results of analyses for the difference of pre-test and post-test scores of experiment and control group of 7-19 family attitude program; there are significant differences for identifying with children in favor of the experimental group. However, in the average score of democratic child raising, conformity behavior and social activation dimensions, there is not a significant difference between control and experiment groups.

Keywords: Family guidance, Family attitudes and Parents.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Deseni.....	50
Tablo 2: Araştırma Gruplarının Aile Tutum Envanteri Ön Test Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	51
Tablo 3: Deneme ve Kontrol Grubunun AileTutum Ölçeği Ön Test Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	52
Tablo 4: Programda Yer Alan Etkinlikler ve Haftalara Göre Dağılımı.....	61
Tablo 5: Deneme Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	63
Tablo 6: Deneme Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	63
Tablo 7: Deneme Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	64
Tablo 8: Deneme Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	64
Tablo 9: Deneme Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	65
Tablo 10: Deneme Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	65
Tablo 11: Deneme Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	66
Tablo 12: Deneme Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	66
Tablo 13: Kontrol Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	67
Tablo 14: Kontrol Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	67
Tablo 15: Kontrol Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	68

Tablo 16: Kontrol Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	68
Tablo 17: Kontrol Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	69
Tablo 18: Kontrol Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	69
Tablo 19: Kontrol Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	70
Tablo 20: Kontrol Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	70
Tablo 21: Deneme ve Kontrol Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	71
Tablo 22: Deneme ve Kontrol Grubunun Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	71
Tablo 23: Deneme ve Kontrol Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	72
Tablo 24: Deneme ve Kontrol Grubunun Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları	73
Tablo 25: Deneme ve Kontrol Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	73
Tablo 26: Deneme ve Kontrol Grubunun Uyma Davranışı Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	74
Tablo 27: Deneme ve Kontrol Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	75
Tablo 28: Deneme ve Kontrol Grubunun Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	75

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

TDK: Türk Dil Kurumu

AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı

BADEP: Baba Destek Eğitimi Kurs Programı

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Bir toplumu oluşturan en temel yapılardan birisi ailedir. Aile, içerisinde barındırdığı unsurlardan güç alır ve kendini gelecek nesillere aktarır. Bu yönüyle de dinamik ve değişken bir yapıya sahiptir. Aile, çok eski zamanlardan bu yana üzerinde çeşitli felsefi değerlendirmelerin ve araştırmaların da yapıldığı bir konudur. Felsefe insan'ı mikrokosmo (küçük evren), evren'i ise makrokosmos (büyük evren) olarak görür. Bu tür bir kavramsallaştırma aslında aynı olgunun farklı düzeyler de algılanmasından başka bir şey değildir. Aynı algı toplum bilime taşındığında, aile mikrokosmos, toplum ise makrokosmos olarak ifade edilebilir. Buradan yola çıkılarak geçmişten günümüze birçok aile tanımının da yapıldığı ifade edilebilir. Türkçeye Arapçadan geçen aile sözcüğüne Türk Dil Kurumu (TDK)'nun (2015) güncel Türkçe sözlüğü şu anlamları vermektedir. (1) evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik (2) aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimseler (3) birlikte oturan hısım ve yakınların tümü (4) halk ağzında; eş, karı (5) aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü (6) temel bir niteliği olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familia. Aile konusunda yapılan tanımlamanın yanında, bu kavramı anlamak için bazı sınıflandırmaların da yapıldığı görülmektedir. Ailenin sınıflamasına ilişkin birçok yaklaşım bulunmaktadır. Evrimci sosyolojik bakış açısı yani ailelerin tarih içinde bir evrim çizgisi izleyerek bugüne geldiklerini ifade eden yaklaşım önemli ölçüde çürütülmüştür (Giddens, 2000; Aktaran, Yıldırım, 2013: 71). Bu nedenle aile türlerinin tarih içinde ve farklı biçimleriyle var olduklarını söylenebilir. Geleneksel aile ile modern aile arasındaki ayrım, hem farklı toplum tiplerini hem de ailenin ölçeğini dikkate alarak yapılan bir sınıflamadır. Bunun yanında toplumsal değişimin temel göstergelerinden birisi olan endüstrileşme sürecinde ailenin yapısında, toplumsal tutum ve yönelimler ile değer yargılarında, kısaca sosyo-kültürel yapıda değişimler meydana gelmiştir. Ailede meydana gelen ilk değişim aile fertlerinin sayısının azalmasıdır. Böylece geleneksel aile, çekirdek aile gibi aile tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Aytaç, 2001: 22).

Aile konusunda Türk tarihi, var olan en eski tarihlerden birisine sahiptir. Öyle ki aile, Türk destanlarında bile işlenen ve üzerinde önemle durulan kavramlardan birisidir (Şahin, 2012:117). Bu dönemlerden ilki İslamiyet'ten önce Türk tarihine karşılık gelmektedir. Eski

Türkler deyimi bu dönemin Türklüğünü, Türk topluluklarını anlatan bir ifadedir. Eski Türkler göçebe topluluklardır. Bütün göçebe topluluklarda olduğu gibi eski Türklerde de aile yapısı ve yaşamı göçebe hayatın koşullarına göre biçimlenmiştir (Doğan, 2009: 16). İkinci dönem olarak, Türk tarihine bakıldığında, Türk aile yapısını en önemli düzeyde etkileyen değişimlerin başında Türklerin İslamiyet’i kabulü gelmektedir. Bu dönem Türklerin Müslüman olmalarından sonra başlayıp bugüne kadar devam eden uzun bir süreci içerir. Esasen Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi üzerinde yapılan değerlendirmelerin çoğu bu yeni dine karşı Türk kültürünün son derece yatkın olduğu sonucunda birleşir. Türklerde aile araştırmaları da bu değerlendirmeleri destekleyecek veriler sunar (Gökalp ve Aka, 1976:117). İslamiyet’in getirdiği değerlerin bu dini yeni kabul etmiş tüm toplumlarda olduğu gibi Türkler üzerinde de etkileri gözlenmektedir. Dünyayı algılama biçiminin günlük hayattaki tüm görünür ifade ve davranış biçimleri bu etkinin altında yeniden değerlendirmelere imkân verecek sonuçlar ve izlenimler vermektedir. Hiç kuşkusuz ki aile örgütlenmesi üzerinde kurulmuş olan bir toplum sözü edilen bütünsel etkiye en açık bir biçimde aile ortamında ve ailede yaşayacaktır. Osmanlı dönemine bakıldığında Osmanlı toplumunu oluşturan unsurlar arasında Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Slavlar ve diğerleri gibi çok çeşitli bir kültürel yapı vardı. Bu çeşitlilik Osmanlı’ya özgü bir millet sistemi oluşturmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Osmanlı ailesi deyimi temsil ettiği toplumun temel karakteristiklerini yansıtmaktadır (Akkutay, 1991: 46). Bu nedenle tek tip ve mutlak bir aile modeli olmaktan çok, bir ifade kolaylığı olarak kullanılan bir deyimdir. Ancak toplumsal yapının belirtilen bu özelliği dikkate alınarak farklı unsurların toplumsal yapı içindeki uyumları Osmanlı ailesi deyimine siyasal çözülme dönemine kadar görece bir genellik kazandırmaktadır. Bu durum Müslüman unsurlar için bir kültürel olgu olurken diğer unsurlar için ise siyasal zorunluluktan kaynaklanan bir uyum sorunu olarak değerlendirilebilir (Doğan, 2009: 46). Son dönem olarak, Türk tarihinin modern yapısı Cumhuriyet’in ilanıyla başlamaktadır. Bu bağlamda modern ailenin başlangıcı olarak da bu dönem ve sonrası olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet dönemi, toplumsal değişimin doğasına uygun olarak ailede karakteristik değişme ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu aile Cumhuriyetin temel felsefesine uygun olarak batılılaşmanın empoze ettiği kültürel dönüşümleri yaşamakta; bu çerçevede modernleşmenin görünür etkisiyle şekillenmektedir.

Bu köklü geçmiş içerisinde günümüzde aile halen toplum içerisinde önemini koruyan ve değişen bir yapıdadır. Bu yapının hangi değişkenlerce açıklandığının ortaya çıkarılması günümüz bilim insanlarının da halen araştırdığı bir konudur. Türkiye’de aile konusunda farklı disiplinlerden birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber psikolojik danışma

alanında aile konusunda yapılan araştırmalar genellikle nicel boyutta, ilişkisel niteliklerde kalmıştır. GÜNÜMÜZDE ailelerin psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanması daha önemli bir konu haline gelmiştir. Bu anlamda aile içi ilişkilerin geliştirilmesi, anne baba tutumlarının bu süreçteki etkisi ve anne baba çocuk üçlüsünün yine bu süreçteki rollerinin belirlenmesi aileye yapılacak psikolojik yardımların niteliğini artırmak açısından önemli görülmektedir. Bu bağlamda bu araştırma ile hazırlanan 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın etkisi yukarıda ifade edilen değişkenler bağlamında belirlenmeye çalışılmış. Bu konuda var olan çalışmalara yeni bulgularla katkı vermek amaçlanmış ve çalışan alan uzmanlarına faydalı öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın annelerin aile tutumlarına etkisinin incelenmesidir.

1.2.1. Denenceler

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı eğitimi uygulamalarına dayalı olarak;

1.1. Deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası “Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu” puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

1.2. Deneme grubunun aile rehberliği sonrası “Çocuklarla Özdeşleşme” puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

1.3. Deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası “Uyma Davranışı” puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

1.4. Deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası “Sosyal Hareketlilik” puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

1.5. Kontrol grubunun “Demokratik Çocuk Yetiştirme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.6. Kontrol grubunun “Çocuklarla Özdeşleşme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.7. Kontrol grubunun “Uyma Davranışı” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.8. Kontrol grubunun “Sosyal Hareketlilik” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

1.9. “Demokratik Çocuk Yetiştirme” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.10. “Çocuklarla Özdeşleşme” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.11. “Uyma Davranışı” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.12. “Sosyal Hareketlilik” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir insanın dünyada sahip olabileceği en kıymetli varlığı çocuğudur. Anne-babalık 24 saat ve bir ömür boyu süren bir roldür. Başka mesleklerde deneme-yanılma olabilir ancak anne babalık mesleğinde deneme-yanılmaların sonucu ne yazık ki çok ciddi sorunlara sebep olabilmektedir. Bu yüzden anne babanın bütün emek ve çabası çocuğunun kendi ayakları üzerinde durabilmesi ve kendi kendine hayatını devam ettirebilmesidir. Bütün bunları da yaparken anne-babasından ve çevresinden gördüklerine göre çocuklarına anne-babalık yapmaktadırlar. İşte 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı ailelerin var olan bilgi ve becerilerini geliştirerek anne-babaların daha bilinçli bir şekilde çocuk yetiştirmeleri hedeflenmektedir. Günümüzde yaşamın getirdiği zorluklar ve riskler nedeniyle çocukları sağlıklı bir şekilde yetiştirmekte ebeveynlerin eskisinden daha fazla dikkatli olmaları gerekmektedir. Toplum olarak ataerkil ve otoriter bir aileden gelmekteyiz. Bunların yanında çocukların da birey olduklarını; kişilikleri, istek ve beklentilerinin olduğunu unutmamalıyız. Kendi ayakları üzerinde durabilen çocuk yetiştirmenin yolu; karşdakine değer vermek, saygılı olmak onu dinleyebilmek, karşdakiyle empati kurarak uzlaşabilmektir. Bu nedenle 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı ile anne-babaların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi çok büyük önem arz etmektedir. Ülkemizdeki araştırmalar incelendiğinde 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın ebeveynlerin anne-baba tutumlarına etkisini inceleyen deneysel çalışma olarak bir ilk niteliği taşımaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular aile eğitimlerinin hazırlanması ve uygulanmasında çalışan uzmanlar tarafından kullanılabilir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmanın varsayımı aşağıda belirtilmiştir.

Araştırma örnekleminde yer alan bireylerin “Anne-Baba Tutumları Ölçeği”ne içten yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Araştırmanın çalışma grubu Osmaniye ilinin Kadirli ilçesinden araştırmaya katılan bireylerle sınırlıdır.
2. Araştırmada etkisi incelenen aile tutumları “Aile Tutumu Envanteri”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır

1.6. Tanımlar

Aile: Evlilik ve kan bağına dayanan karı- koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir (TDK, 2015).

Anne Baba Tutumları: Anne ve babanın beraber veya ayrı ayrı çocuklarına gösterdikleri davranış bütünü, davranış eğilimi olarak ifade edilebilir (Yavuzer, 1992).

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı: Anne - babaların duygusal gelişim ve aşamalarını dikkate alan, ergenin farklı açılardan tanınması, ele alınması, iletişim biçimleri, ilişki kurabilme becerilerinin kazanılması, zamanı yönetebilme becerisinin kazanılması, 7- 19 yaş grubun karşılaşabileceği risklerin neler olduğu ve nasıl başa çıkılacağı, kişilik gelişimi, bu sürecin aile içerisindeki önemi ve rolü, aile içerisindeki anne baba rollerini içine alan programdır (MEB, 2013).

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde araştırmanın bağımlı değişkenleri olan anne baba tutumları ve bunlara yönelik geçmişten günümüze yaşanan değişim, ayrıca bağımsız değişkeni olan 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı üzerinde durulmuştur.

2.1.Aile Kavramının Tanımı

Aile kavramı çok eski dönemlerden bugüne farklı toplumlar ve kültürler tarafından çeşitli tanımlamalarla ifade edilmiştir. Bu kavram çok eski olduğundan üzerindeki ilk düşünceler felsefi yorumlamalarla başlamıştır. Felsefe insanı mikrokosmo (küçük evren), evren'i ise makrokosmos (büyük evren) olarak görür. Bu tür bir kavramsallaştırma aslında aynı olgunun farklı düzeyler de algılanmasından başka bir şey değildir. Aynı algı toplum bilime taşındığında, aile mikrokosmos, toplum ise makrokosmos olarak ifade edilebilir. Bu bakımdan bazı dillerde toplum ve aile sözcüklerinin aynı anlamda kullanılmasının tesadüf olmadığı düşünülmektedir. Sözelimi İngilizce'de toplum sözcüğü (society) iki farklı anlamda kullanılır ve bu bazen güncel dilde karışıklık yaratır.

Türkçeye Arapçadan geçen aile sözcüğüne Türk Dil Kurumu (TDK)'nun (2015) güncel Türkçe sözlüğü şu anlamları vermektedir: (1) Evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik (2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimseler (3) Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü (4) Halk ağzında; eş, karı (5) Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü (6) Temel bir niteliği olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya.

İlk anlam düzeyi güncel dilde aile ile kast edilen olguyu dile getirmektedir. Eski Türklerde evlenme ve yuva kurma devletin temeli, aile ise çekirdeğidir. Türklerde aile denilince baba, anne ve çocuklar hatırlanır. Evliliğin sembolü ise evdir. Evin bir başka anlamı da ocaktır. Sorun tümüyle çözülmemişse de Arapçadan Türkçeye aile kavramının girmesiyle ev ile aile arasındaki fark görülmeye ve ayrıştırılmaya başlanmıştır. Bugün tarihsel ve kültürel yük dolayısıyla evin, aile ile aynı anlama gelen mecazi ve yan anlamları sürse de ev ve aile farklı kavramlar olarak tanımlanmaktadır. Ev ailenin ikamet ettiği yer ya da yaşam ortamı olarak tanımlanmaktadır. Güncel Türkçe sözlük evin hem bu anlamını hem de mecazi anlamını şu şekilde vermektedir: (1) Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı (2) Bir

kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut (3) Mecaz: aile: evine bağlı bir adam ve (4) Eskimiş soy, nesil anlamlarına gelmektedir (TDK, 2015).

Günümüzde aile çoğu kez anne, baba ve çocuklardan oluşan bir birim olarak tanımlanmaktadır. Oysa bu tanım evrensel anlamda aileyi, değil ailenin sadece belirli bir biçimi olan çekirdek aileyi tanımlamaktadır. Buradan yola çıkılarak aile türleri aşağıda açıklanmıştır.

2.2.Aile Türleri

Ailenin sınıflamasına ilişkin birçok yaklaşım bulunmaktadır. Evrimci sosyolojik bakış açısı yani ailelerin tarih içinde bir evrim çizgisi izleyerek bugüne geldiklerini ifade eden yaklaşım önemli ölçüde çürütülmüştür (Giddens, 2000; Aktaran; Yıldırım, 2013: 71). Bu nedenle aile türlerinin tarih içinde ve farklı biçimleriyle var olduklarını söylenebilir. Geleneksel aile ile modern aile arasındaki ayrım, hem farklı toplum tiplerini hem de ailenin ölçeğini dikkate alarak yapılan bir sınıflamadır.

Bunun yanında toplumsal değişimin temel göstergelerinden birisi olan endüstrileşme sürecinde ailenin yapısında, toplumsal tutum ve yönelimler ile değer yargılarında, kısaca sosyo-kültürel yapıda değişimler meydana gelmiştir. Ailede meydana gelen ilk değişim aile fertlerinin sayısının azalmasıdır. Böylece geleneksel aile, çekirdek aile gibi aile tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Aytaç, 2001: 22).

Bu sınıflamanın ilk basamağını “geleneksel geniş aile” oluşturmaktadır. Geniş aile birçok aile üyesinden oluşan ve geniş akrabalık bağlarıyla varlıklarını sürdüren aile yapısıdır. Bu ailede anne baba, çocuklar, kuzenler, büyük anne ve büyük baba, kardeşler vs. yer alabilmektedir. Geniş aile en yaygın biçimiyle geleneksel toplumlarda görülebilmektedir. Bu nedenle geleneksel aile ile özdeşleşebilen bir boyutu bulunmaktadır (Yıldırım, 2013: 71). Aile sınıflamasının ikinci basamağında ise “çekirdek aile” yapısı yer almaktadır. Bu aile temel olarak anne baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu yapı aynı zamanda modern aile olarak da ifade edilebilir. Burada sayının azaldığı dikkati çeken bir noktadır. Küçülen ailede ise meydana gelen ilk değişim aile fonksiyonlarındaki azalma olmuştur. Aile içi ilişkiler ve aile rollerindeki değişimler çocukların eğitimi ve ailenin gelirindeki yetersizlik, ailenin üretici değil artık tüketici bir birim haline gelmesi, kadının da ev dışında çalışmasını gerektiren önemli bir neden olarak ortaya çıkarken, aynı zamanda aile geliri üzerindeki etkililiğinin de artmasına neden olmuştur (Aytaç, 2001: 22).

Çekirdek aile kavramı ilk kez 1949 yılında antropolog Robert Murdock tarafından kullanılmıştır. Murdock dünya çapında 250 toplumdan derlediği verilerden hareketle ailenin

evrensel bir kurum olduğu sonucuna varmıştır. Bununla o, tüm toplumlarda ailenin birbiriyle bağlantılı olarak dört işlevi yerine getirdiğini söylemiştir. Aile daha geniş bir toplumsal küme (akrabalık grupları, kabileler vs) gömülmüş olabilir, başka işlevleri de olabilir. Ama tüm toplumlarda bu dört işlevi, aileden başka bir birim yerine getirememektedir. Bunlar cinsel, ekonomik, üreme ve yetiştirme işlevleridir (Murdock, 1981: 32).

Murdock'un çekirdek aile tanımını sosyolojik bir perspektiften değerlendirdiğimizde bu ailenin toplumsal ve tarihsel olarak modern toplumun bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir tanım sadece modernleşen toplumların aile yapısını dile getirmektedir. Hatta bunu bile tam olarak başardığı söylenemez. Çünkü modern toplumlarda da farklı aile yapılarının olduğu bilinmektedir. Bu toplumlar için en fazla şu söylenebilir. Çekirdek aile baskın bir aile türüdür. Ailenin evrensel olduğu söylenebilir, ama bununla ailenin evrensel bir tanımının yapılacağı sonucu çıkarılamaz. Ailenin evrensel bir tanımının yapılmasını zorlaştıran iki temel faktör olduğu söylenebilir.

Evrensel bir tanım yapılmasının önündeki ilk engel bu kurumun dünya çapında sergilediği çeşitliliğidir. Bu çeşitliliği göz ardı ederek yapılan her tanım etnosantrik olmaktan kurtulamayacaktır. Türk toplumundaki aileyi çoğu zaman model alıp buna göre bir aile tanımlaması yapıyoruz. Oysa dünya, sadece Türk toplumunda ibaret değildir. Aile konusunda sadece batı- dış toplumları değil aynı zamanda modern toplumlar bile çok fazla çeşitlilikle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde resmi kurumlar aileyi “doğum, evlilik veya evlatlık edinme yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oturduğu bir küme” olarak görmektedir (Gordon, 1996: 6). Bu tanımda iki önemli öge dikkati çekmektedir. İlk olarak aile bir hanede yaşayan iki veya daha fazla kişiden oluşan bir küme olarak görülmektedir. Bu öge ailenin daha çok mekânsal boyutunu ifade etmek ve daha önce ele aldığımız hane halkı kavramını dile getirmektedir. İkinci öge ise ailenin oluşma biçimini ya da aileye dâhil olma biçimlerini vurgulamaktadır. Bir hanede yaşayan kişiler üç yolla (doğum, evlilik ve evlatlık edinme) aileye eklenebilirler (Canatan, 2013: 60).

Doğal olarak evlilik yoluyla ilişki kuranlar anne ve babalardır. Çocuklar ise aileye doğum yoluyla dâhil olmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri bilinen çekirdek aileye evlatlık yoluyla çocuk edinmeyi de ekleyerek tanımı birazcık da olsun genişletmişlerdir. Başka bir deyişle aileye sadece karı-koca ve biyolojik çocuklar değil, evlatlık edinme yoluyla kazanılmış olan çocuklar da dâhil edilmektedir. ABD'nin toplumsal yapısına bakıldığında hanelerin %24'ünü çocuklu evli eşler oluşturmaktadır. Bu tip aileler yukarıdaki tanıma en uygun ailelerdir. Hanelerin %29'unu ise çocuksuz evli eşler oluşturmaktadır. Eğer ailenin tam

olarak teşekkül etmesi için çocuk şartı koşulmazsa ki bu ilk evlenen eşlerde olduğu kadar çocuk sahibi olmayan ailelerde de söz konusudur, hanelerin %53'ünü aile diye tanımlayabileceğimiz bir ünite oluşturmaktadır. Geriye kalan tip aileler ve haneler ise resmi aile tanımına uymamaktadır (Lee, 2015: 51).

Aile tanımlarının ne kadar farklı olabileceğine bir başka örnek, Hollanda'nın resmi aile tanımıdır. Şu an feshedilmiş olmakla birlikte, geçmişteki hükümetlere aile politikaları konusunda tavsiyelerde bulunan Hollanda Aile Konseyi'ne göre: "Bir veya birden fazla çocuğun yetiştirildiği her yaşam ünitesine aile denir." Bu tanım çocuk merkezli bir aile kavramsallaştırılmasıdır. Bir veya birden fazla çocuğun yetiştirildiği her yaşam alanı aile olarak görülmektedir. Burada ailenin oluşumuna değin herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Eşcinsellerin resmi evlilik yapma hakkının bulunduğu bu ülkede evlatlık edinen eşcinsel eşlerin kurduğu yaşam biçimi bu aile tanımına uygun düştüğü gibi, hiçbir nikahı olmadan bir arada yaşayan çiftler de bu tanımın kapsamına girmektedir (Esping-Andersen & Billari, 2015: 23).

Evensel bir aile tanımını zorlaştıran ikinci önemli faktör, tarihsel süreçte aile kurumunun sürekli olarak değişmeye maruz kalmasıdır. Ailenin yapısı, aile içi pozisyonlar ve ilişkiler, ailenin işlevleri vs. hususlar değiştiği gibi bunlardan daha da önemlisi aile hakkındaki düşüncelerde de değişiklik olmaktadır. Bu değişime koşul olarak ailenin tanımı genişlemekte ve aileye alternatif yaşam biçimleri (birlikte yaşama, tek ebeveynli aile, eşcinsel evlilikler vs) aile başlılığı altında toplanmaktadır. Hatta dünya toplumlarından bir kısım insan çok köklü ve en eski kurumlardan biri olan aile kurumunu modası geçmiş bir kurum olarak görmektedirler (Canatan, 2013: 62).

Tüm bu verilerde evrensel bir aile tanımlamasının yapılması imkânsız gibi görülmektedir. Literatür taraması yapıldığında ve farklı ülkelerin aile tanımlarının incelenmesi sonucunda aile tanımlarının üç gruba ayrılabilceği ifade edilebilir. Literatürde yer alan araştırmalardan bazıları ailenin ayırt edici bir özelliğini öne çıkararak buna sahip olan sosyal birimleri aile olarak tanımlamaktadır. Örneğin Hollanda'nın aile tanımı çocuklara vurgu yapmakta ve bunu ailenin en önemli ve ayırt edici özelliği olarak görmektedir. Bu çocuk merkezli yaklaşımdan dolayı ailenin nasıl ve kimler tarafından kurulduğu önemini kaybetmektedir. Bu tür aile tanımlarını analitik tanım olarak değerlendirebilmek mümkündür. Bu tür tanımların zıddına sentetik aile tanımları, aileyi dinamik ve holistik bir yaklaşımla ele almayı ve mümkün olduğunca kapsayıcı bir tanım yapmaya çalışmaktadır (Esping-Andersen & Billari, 2015: 25).

Son olarak literatürde normatif aile tanımlarının da yer aldığı görülmektedir. Bu tanımlar ailenin ne olduğundan ziyade ne olması gerektiği fikrinden hareket etmektedirler. Bu tanımların bilimsel olmadığı açıktır. Bununla birlikte normatif tanımların bilimsel tanımlara bir şekilde sızdıkları ve bunlardan kurtulmanın mümkün olmadığı da düşünülmektedir.

Sonuç olarak aile yapısı ilk ortaya çıktığı günden bu yana zamana, toplumlara ve kültürlere göre farklılıklar göstermiştir. Bu süreçte her kültür ya da her toplum kendi dinamikleri bağlamında aile yapısının temellerini atmış, içeriğini değiştirmiştir. Kağıtçıbaşı (2000:111) aile yapısında yaşanan değişimleri açıklayan bir model öne sürmüştür. Bu model üç farklı aile kalıbını içeren farklı bir modeldir. Üç değişik biçim içeren bu model toplum/kültür, aile ve benlik arasındaki işlevi işlevsel/nedensel bağları anlamak için kullanacak bir araçtır. Bu model benliği ailenin içine, aileyi de kültürel ve sosyo-ekonomik çevrenin içine oturtan bağlamsal bir modeldir. Aileyi hem sosyal hem de psikolojik özellikleriyle açıklamaktadır.

Yukarıda bahsedilen aile kavramının tanımı ve buna bağlı gelişen aile türleri, ailenin daha iyi anlaşılması bakımından önemlidir. Bununla beraber, aile çok eski geçmişi olan bir kavram olduğundan her topluma özgü bazı evrimler geçirmiş ve tarih içinde yapısı ve algılanışı farklılaşmıştır. Bu bağlamda özellikle Türk toplumunun çok köklü tarihi geçmişi düşünüldüğünde, aile kavramının değişik süreçlerin etkisi altında değiştiğini ön görmek zor değildir.

2.3.Aile Eğitimi

Aile, içinde barındırdığı değişik öğelerin değişmesi ve gelişmesiyle dinamik bir yapı arz eder. Hem kendi içerisindeki bu dinamik yapı hem de toplum için arz ettiği önem, bu konuda çalışan alan uzmanlarının dikkatini çekmektedir. Ailenin eğitimi konusu Türkiye’de 2000 yılından sonra daha sıklıkla araştırmalara konu olmaktadır. Aile çeşitli yönleriyle eğitilmesi mümkün olan bir yapıdır. Anne ve babanın aile içindeki rolleri, ilişki biçimleri, iletişim biçimleri, çocuklarına olan tutumları, eşlerin birbirine olan tutumlar aile eğitimi kapsamında değerlendirilebilecek başlıklardan bazılarıdır.

Bütün anne babalar çocuklarını kendine güvenen, sağlıklı, benlik saygısı yüksek bireyler olarak yetiştirmek isterler. Bu yüzden doğduğu andan itibaren çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması, kişilik gelişiminin desteklenmesi ve ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine en doğru şekilde hazırlanması gerekmektedir. Özellikle ergenlik dönemi yetişkinliğin ön adımlarının atıldığı stresli bir dönemdir. Bu noktada, tüm dönemler içinde çocuğun

ihtiyaçlarının doğru belirlenmesi ve karşılanması önemli görülmektedir. Burada 7-19 yaş arası dönemin önemi ortaya çıkmaktadır.

Uzmanlara göre 7- 19 yaş arası dönem kendi içerisindeki temel farklardan ötürü üç ayrı alt döneme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki çocukluk (7-10 yaş), ikincisi ön ergenlik/ergenlik (11-14 yaş) ve üçüncüsü de gençlik (15-19 yaş) dönemleridir. Her dönemin kendisine özgü özellikleri olduğu bilinmektedir. 10 yaşına kadar çocuklar aileleriyle daha fazla zaman geçirirken, ergenlikte arkadaşlarına daha fazla zaman ayırmaya başlarlar. Aileleriyle iletişim biçimleri değişir. Kısacası geliştikçe çocukların farklı ihtiyaçları ortaya çıkar. Bu bağlamda bir sonraki bölümde gelişimsel süreçlerde ele alınmıştır.

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın içeriği dikkate alındığında, duygusal gelişim ve aşamaları, ergenin farklı açılardan tanınması ve ele alınması, iletişim biçimleri, ilişki kurabilme becerilerinin kazanılması, zamanı yönetebilme becerisinin kazanılması, etkin dinleme becerilerinin kazanılması, aile bireylerinin tanınması, aile bireyleri arasındaki ilişki biçimleri, iletişim biçimleri, bu bireylerin temel ihtiyaçları ve bunların nasıl karşılanması gerektiği, anne baba tutumları, aile içinde yaşanan özel durumlar ve riskler, bu risklerin yönetilmesi ve sorunlarla başa çıkılması, 7- 19 yaş grubun karşılaşılabileceği risklerin neler olduğu ve nasıl başa çıkılacağı, kişilik gelişimi, bu sürecin aile içerisindeki önemi ve rolü, aile içerisindeki anne baba rolleri, çocuğa olumlu davranış kazandırma süreci, bu süreçte karşılaşılabilen problemler, aile içinde çatışma biçimleri, çatışma çözme biçimleri ve aile geleceğinin planlanması gibi konular ve etkinlikler yer alabilmektedir (MEB, 2013).

Bu konuda Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde son 25 yılda bazı çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir. 1993- 2004 yılları arasında 0-4 yaş anne çocuk eğitimi programı ilk kez planlanmış ve bu program UNİCEF ve Gazi Üniversitesi işbirliği ile yürütülmüştür. 2003 – 2005 yılları arasında 0-6 yaş aile ve çocuk eğitim programı yine MEB ve UNICEF işbirliğiyle yürütülmüştür. 2005- 2010 yılları arasında 0- 6 yaş benim ailem adlı programa ilişkin eğitimler yine MEB ve UNICEF işbirliğiyle yürütülmüştür. 1993- 2010 yılları arasında 5-6 yaş anne çocuk eğitim programına yönelik eğitimler MEB ve AÇEV işbirliği içinde gerçekleştirilmiştir. 2007- 2010 yılları arasında aile içi temel eğitim programı MEB ve UNICEF işbirliğinde gerçekleştirilmiştir. 2003- 2010 yılları arasında baba destek eğitim programı MEB ve AÇEV işbirliğinde gerçekleştirilmiştir.

“7-19 Yaş Aile Rehberliği Kurs Programı” gibi aile eğitimi programları da 652 Sayılı KHK gereği, “Aile Eğitimi Kurs Programı (0-18 Yaş Çocuğu Olan Ailelere)” içerisine dâhil edilmiş, ayrıca “6-11 Yaş Baba Destek Eğitimi Kurs Programı (BADEP)”in ismi “7-11 Yaş Baba Destek Eğitimi Kurs Programı (BADEP)” olarak değiştirilerek, Talim Terbiye

Kurulu'nun onayına sunulmuş ve Kurul'un 31.08.2012 Tarih ve 140 Sayılı Kararı ile bu değişiklikler onaylanarak yürürlüğe konulmuştur

Sonuç olarak aile eğitimi günümüzde halen önemini koruyan bir konudur. Bugün Türkiye'de kadın cinayetleri, küçük çocukların cinsel istismarı, şiddet, tecavüz gibi problemler halen varlığını sürdürmektedir. Bu sorunların çözülmesi için aile en önemli yapılardan birisidir. Ailelerin eğitimi, yukarıda bahsettiğimiz problemler ve bunlara benzer birçok toplumsal problemin aşılmasında çok önemli bir role sahiptir. Aile eğitimleri kapsamında eşler arasındaki ilişkilerin niteliğinin gelişmesi, problem çözme mekanizmalarının geliştirilmesi, anne, baba ve çocuklar arasında var olan ilişkini güçlenmesi, daha etkili iletişim becerilerin geliştirilmesi konuları ele alınabilir ve toplum sağlığının artırılması çalışmaları gerçekleştirilebilir.

2.4.Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi

Aile kavramı dünyada yer alan diğer toplumlarda olduğu kadar Türk toplumlarında da zaman içinde çeşitli evrimler geçiren bir yapıdır. Çok eski tarihe sahip olan Türk toplumlarında da zamanın getirdiği değişimlere bağlı olarak aile kavramına olan bakış açısı ve algılanış biçimi de değişmiştir. Türk ailesinin Osmanlı ve önceki Türk toplumlarından Cumhuriyet dönemine intikal eden boyutları, tarihi gelişim içindeki kalıcı ve süregelen karakterleridir. Bu çerçevede sözü edilen geleneksel Türk ailesidir. Bu aile Cumhuriyetle birlikte taşrada ve daha çok kırsal alanda geniş aile, kent merkezlerinde ise çekirdek aile örnekleriyle sürmektedir. Türk kültüründe aile deneyimi Türklerin tarih içindeki siyasal ve toplumsal yolculuklarını içeren uzun ve ayrıntılı bir süreçle açıklanır. Türklerin aile yapısı siyasal yapının da şekillenmesinde etkili olmuştur (Doğan, 2009: 15).

2.4.1.İslamiyet Öncesi Türk Ailesi/Eski Türk Ailesi

Türk tarihinde ailenin yapısı hakkında fikir sahibi olabilmek için İslamiyet öncesi dönemlere kadar gidebilmek mümkündür. Aslında bu dönem Türklerin Müslüman olmadan önceki döneme kadar uzanmaktadır (Şahin, 2012:117). Eski Türkler deyimi bu dönemin Türklüğünü Türk topluluklarını anlatan bir ifadedir. Eski Türkler göçebe topluluklardır. Bütün göçebe topluluklarda olduğu gibi eski Türklerde de aile yapısı ve yaşamı göçebe hayatın koşullarına göre biçimlenmiştir. Ailenin bütün bireyleri göçebe hayatın getirdiği zorluklara karşı birlikte mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum kadınlar kadar çocuklarında erken yaşlarda yetişkin rollerine girmelerini beraberinde getirmiştir. Çünkü göçebe topluluklarda çocuk doğar doğmaz ailesinin ve toplumun özlemlerine cevap verecek tarzda

erginleşmektedir (Doğan, 2009: 16). Buradan Türk eski ailesinde bireyciliğe önem verildiği, ailede çocuk olarak yer alan bireylerin büyüdükçe kendilerini ispatlamakla yükümlü oldukları ve bu şekilde aile içinde varlıklarını sağlamlaştırdıkları ifade edilebilir. Bu da aile içinde var olan ilişkilerin yapısı hakkında ipucu vermektedir. Bunun sonucunda aile bireylerinin hem birbirlerine hem de topluma karşı bazı sorumlulukları olduğu düşünülmektedir.

Aile ve Türk tarihi konusunda araştırmalar yapan önemli isimlerden birisi de Ziya Gökalp'tir. İslamiyet öncesi Türk ailesi Ziya Gökalp'e göre beş aşamada gösterilmiştir. Bu aşamalarda aile içi ilişkilerde ve akrabalık ilişkilerinde birlik ve beraberliğin önemli bir unsur olduğu görülebilmektedir. Bu aşamalar ve bunlara bağlı aile türleri; boy, sop, soy, pederi aile ve izdivacı ailedir. Boy, gerçekte siyasal birliği ifade eden bir kelimedir. Boyun başındaki reis boy beyidir. Görevi dayanışmayı korumak, hak ve adaleti düzenlemek, gerektiğinde silahlı mücadelelerle boyun çıkarlarını korumak ve kollamaktır (Özcan, 2015:1606). Burada aile içinde babanın stratejik rolü ve güçleri elinde topladığı rolü göze çarpmaktadır. Sop, eski Türkçede semiyeye (adaş) anlamına gelir. Sop birbirinin akrabası olan bireylerden meydana gelir. Gökalp'e göre sop'un en esaslı toplumsal zümresi "sip"tir. Bireyler arasındaki dayanışma oldukça güçlüdür. Soy hem sosyal hem de siyasal bir birimdir. Aile yapıları baba reisliğine akrabalık ilişkileri kan birliğine dayanır. Kan baba soyuna dayalı olarak işler; dolayısıyla akrabalık da erkek tarafına dayanır. Kısaca soy bir büyük babanın çevresinde birey ve aileler topluluğudur. Soy birliği büyük babanın ölümünden sonrada devam eder. Bu kez soyun başına soyun en yaşlısı geçer (Doğan, 2009: 19).

Pederi aile ise daha çok soyların içerisinde yer alan yapılar olarak göze çarpmaktadır. Eski Türklerde Almanlarda bulunan eşitlikçi ve iki taraflı aileye Türklerde soy Almanlarda Zippe denir. Gökalp'e göre soy büyük bir daire olduğu için kendi içinde orta ailelere ayrılır. Bunlara pederi aile denir. Bu aile soyun parçalara ayrılmış yeni şeklidir. Gökalp pederi aile ile ataerkil aileyi birbirine karıştırmamak gerektiğini vurgular. Çünkü ataerkil ailede akrabalar asabelerden yani erkek soyundan gelen akrabalardan ibarettir. Ataerkil ailede ailenin malı mülkü evin reisine aittir. Pederi aile tamamen eşitlikçi bir ailedir (Gökalp, Koprman ve Aka, 1976:292). İzdivacı aile evlenme sonucu oluşan ailedir. Orhun anıtlarında bark (ev) mabet anlamına gelir. Ev de kutsal bir mabet kabul edildiğinden bark adını alır. Bu anlamda evlilik eski Türklerde kişilerin kutsal bir güvenceye kavuşması anlamına gelir (Doğan, 2009: 20). Bu aşamalar göstermektedir ki, aile eski Türklerde hem aile içini hem de aile dışını bir arada tutan önemli bir kavramsal yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde babanın lider rolü ve akrabalık ilişkileri içerisinde birbirini koruyan ve kollayan yapı dikkati çekmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi eski Türk aile yapısında aile bireylerinin kendine has rolleri bulunmaktadır. Bireyciliğin ön planda olduğu bu yapıda ailenin temel unsurlarından olan çocuklar belirli bir çağa geldiklerinde toplum tarafından kabul görmek için bazı yeterlikleri elde etmeleri gerektirir. Bu bağlamda eski Türklerde ergenlik yaşına giren bir genç göstereceği bir yiğitlik ve kahramanlık eyleminden sonra toplum tarafından kendisine milli bir isim verilirdi. Bu konuda başarılı olan genç yani toplum tarafından isimlendirilme hakkı kazanmış olan genç, aynı zamanda ailenin ortak mal ve mülkünden pay alma, miras alma hakkına da sahip olurdu. O nedenle eski Türklerde miras intikali için baba ve annenin ölmesi gerekmezdi. Miras için gencin gösterdiği yiğitlik yeterli olmaktadır. Evlenecek yaşa gelen genç gösterdiği kahramanlıktan sonra il meclisinden milli bir ad alırdı. Bu sayede ildeş yani vatandaş hukukuna sahip olurdu. Bu onun ailesinin velayeti hassasından çıkarak milletin egemenliği altına girmesi anlamına geliyordu (Doğan, 2009: 21).

2.4.1.1. Türk Destanlarında Aile

Aile kavramı çok eski bir geçmişe sahip olduğundan, aile ile ilgili bilgileri zaman zaman tarihi kaynaklardan da edinebilmek mümkündür. Bu kaynaklardan belki de en önemlileri destanlardır. Destanlar, eski Türk ailesi için açık ve anlaşılır veriler sunmaktadır. Her şeyden önce eski Türk ailesi, ailenin klasik statü ve rol öğelerine sahiptir. Bu ailede anne baba ve çocuklarla birlikte akraba unsurları yer alır. Aile büyükleri ve yakınlar eski Türk ailesinin yapısında önemli bir yer tutar. Manas, Oğuz Kağan ve diğer destanlarda destan kahramanı olarak anne - babalar ve aile büyükleri günlük yaşam içinde önemli bir role sahiptir. Akraba ilişkileri içinde genişleyen ailelerin, bilge insanların nasihat ve tavsiyelerine de açık bir kültürel ortam oluşturulduğu görülür (Şahin, 2012:117).

Destanlarda anlatılan Türk ailesinin yapısı incelendiğinde, sert doğa koşulları ve hareketli günlük yaşamın gerekliliklerine uygun bir rol dağılımı gözlenir. Ancak bu dağılım, hiçbir şekilde kadını, koca ve baba olarak erkeğin aile içerisindeki ayrıcalıklı konumun önüne geçirecek nedenlere ve gerekçelere sahip değildir. Burada önemle belirtilmesi gereken noktalardan birisi de eski Türk ailelerinde kadına verilen önem ve değerdir. Tarihin hiçbir döneminde olmadığı gibi, eski Türk tarihinde de kadın hiçbir zaman değersiz bir varlık olmamış, aksine soyun devamını sağlayan, güzelliğiyle ve yiğitliğiyle adından söz ettiren bir rol model olmuştur. Bu bağlamda destanlar incelendiğinde, kadının konumu daima evin reisi olarak babanın konumuna göre anlam ve işlev kazanır. Bununla beraber kız çocuklar evlenip kendi ailelerini kurana kadar aile içerisinde her zaman erkek çocukların gölgesinde kalmışlardır. Bunun sebebi kız çocukların önemsiz görünmesi değil, o dönemde değerlerin

erkek çocuğunu önemli ve işlevsel görmekte toplumsal prestiji erkek çocuğun lehine olacak şekilde geçerli kabul edilmesidir (Doğan, 2009: 32).

2.4.2.İslamiyet'in Etkisindeki Türk Ailesi

Türk tarihine bakıldığında, Türk aile yapısını en önemli düzeyde etkileyen değişimlerin başında Türklerin İslamiyet'i kabulü gelmektedir. Bu dönem Türklerin Müslüman olmalarından sonra başlayıp bugüne kadar devam eden uzun bir süreci içerir. İslamiyet'in getirdiği değerlerin bu dini yeni kabul etmiş tüm toplumlarda olduğu gibi Türkler üzerinde de etkileri gözlenmektedir. Dünyayı algılama biçiminin günlük hayattaki tüm görünür ifade ve davranış biçimleri bu etkinin altında yeniden değerlendirmelere imkân verecek sonuçlar ve izlenimler vermektedir. Hiç kuşkusuz ki aile örgütlenmesi üzerinde kurulmuş olan bir toplum sözü edilen bütünsel etkiye en açık bir biçimde aile ortamında ve ailede yaşayacaktır. Bu Türkler içinde böyle olmuştur. Esasen Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi üzerinde yapılan değerlendirmelerin çoğu bu yeni dine karşı Türk kültürünün son derece yatkın olduğu sonucunda birleşir. Türklerde aile araştırmaları da bu değerlendirmeleri destekleyecek veriler sunar (Gökalp, Koprman ve Aka, 1976: 117).

İslam dininin öngördüğü ailede aileyi meydana getiren hak ve karşılıklı yükümlülükleri de belirtmektedir. Karı- koca ve çocuklar arasındaki ilişkiler karşılıklı hak ve ödevler üzerinden gelişir. Erkeklerin meşru suretteki kadınlar üzerindeki hakları gibi kadınların da onlar üzerinde hakları vardır. Bu bakımdan İslamiyet'ten sonra Türk ailesi belirlemesi içinde tek tip ve homojen bir Türk ailesi seçip çıkarmak mümkün değildir. Böyle bir belirleme kendi içinde çok farklı örneklerle sahiptir (Doğan, 2009: 32).

Osmanlı dönemine bakıldığında Osmanlı toplumunu oluşturan unsurlar arasında Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Slavlar ve diğerleri gibi çok çeşitli bir kültürel yapı vardı. Bu çeşitlilik Osmanlı'ya özgü bir millet sistemi oluşturmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Osmanlı ailesi deyimi temsil ettiği toplumun temel karakteristiklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle tek tip ve mutlak bir aile modeli olmaktan çok, bir ifade kolaylığı olarak kullanılan bir deyimdir. Ancak toplumsal yapının belirtilen bu özelliği dikkate alınarak farklı unsurların toplumsal yapı içindeki uyumları Osmanlı ailesi deyimine siyasal çözülme dönemine kadar görece bir genellik kazandırmaktadır. Bu durum Müslüman unsurlar için bir kültürel olgu olurken diğer unsurlar için ise siyasal zorunluluktan kaynaklanan bir uyum sorunu olarak değerlendirilebilir (Akkutay, 1991: 46).

Osmanlı'nın kuruluş yıllarında aile devingen yapısı ile aslında devletin kuruluş coşkısına ve idealine sahiptir. Bu ideal aile bireylerinin tümüne cinsiyet ayrımı olmaksızın bir misyon

yüklemiştir. Erkek kadar kadın da ve hatta çocuklar da bu misyonun belirlediği rolleri oynamaktadır. Bu bağlamda Osmanlı döneminde evlilik aileyi meşru temeller üzerine oturtan toplumsal bir olgudur. Kuruluş ve sonraki dönemlerde evlilik eski Türklerden intikal eden bir anlayışı taşır. Evliliğin bugüne kadar ulaşan terminolojisinde kuruluş döneminin çok açık bir katkısı vardır. Kız görme, kız isteme, söz kesme, nişan, çeyiz, mehir, başlık parası gibi kavramlar bu dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden günlük hayat ve toplumsal etkenler İslami ölçüye büyük ölçüde girmiş bulunmaktadır (Türkdoğan, 2002: 66).

Osmanlıda aile konusunda önemli olan unsurlardan birisi de çocuklardır. Çocukluk ve çocuklar anne- baba ile birlikte hanenin önemli statüleri arasındadır. Çocuk evliliğin beklenen meyvesidir. Doğum hane halkı için büyük bir mutluluk ve sevinç vesilesidir. Bu münasebetle çocuk dünyaya geldiğinde takılar takılır ve ziyafetler verilir. Çocuğa verilen isimler ise eski Türklerin yiğitlik törenlerine benzer bir anlam ve gerekçe içerir. Yani verilen her isimin aile kültürüyle açıklanan bir öyküsü ve anlamı vardır (Kongar, 1998:108).

Osmanlıda çocuğun aile dışındaki eğitimi sübyan mektebinde gerçekleştirilmekteydi. Çocuklar bu okullara 4-6 yaşlarında başlıyor ve kız erkek beraber okuyorlardı. İslamiyet kızlarında okumasını emrettiği için bu okullarda karma eğitim yasaklanmamıştı. Ancak 11-12 yaşlarına kadar devam eden bu eğitimden sonra kızların örgün eğitimi sona eriyordu. Medreseler sadece erkek çocukların okumaya devam ettiği yüksek öğretim kurumları olarak kızlara kapılarını kapatıyorlardı (Doğan, 2009: 58).

Bir kültürü meydana getiren ana unsurların pekişerek genel geçer ve yaygın hale gelmesi söz konusu kültüre klasik bir boyu kazandırır. Toplumsal tarih söz konusu olduğunda bu durum kültürün belirtilen özelliklerinin ortaya çıktığı bir dönemi ifade eder. Osmanlı denilince kültürün güçlü çağrışımlarının yüklendiği bir Osmanlı Klasik Döneminden söz edilebilir. Bu dönem İstanbul'un başkent oluşundan Yenileşme ve Batılılaşma tarihinin siyasal dönemeci olan Tanzimat dönemine kadar devam eder. Tanzimat dönemi ve sonrası toplumsal tarih açısından farklı bir dönem olarak değerlendirilir. Bu dönemde aileyi etkileyen, belirleyen ve niteleyen faktörler şunlardır: toplumsal kategoriler, köy ve kent, toprak sistemi ve ulema (Çimen, 2008: 59).

Klasik dönemde Osmanlı toplumunun toplumsal kesimler arasındaki statü ve rol farklılığından kaynaklanan temel toplumsal kategorileri belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Sosyolojik anlamda sınıf düzeyi belirtmeyen bu toplumsal kategoriler aile yapısı ve kültüründe de ince bazı ayrımların ve farklılaşmaların nedeni olmuştur. Saray halkı ve Osmanlı saray ailesine bakıldığında bu yapının siyasal ve hiyerarşik en üstünde Osmanlı hanedanının iktidar makamı oluşturmaktadır. Padişah ve ailesi bu makamın en önde gelen

kişileridir. Hanedanlık benzer bütün sistemlerde olduğu gibi iktidarın kendi içinde kuşaktan kuşağa devredildiği siyasal bir ailedir. Aile kültürünün öncelikli hedefi siyasal dokunun devamına ilişkin sosyalleşmenin gerçekleşmesidir (Doğan, 2009: 62).

Saraydan sonra saray dışı toplulukları aile yapısı ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birisi de Osmanlıdaki kamu görevlileri ve aile yapılarıdır. Osmanlı toplumunda kamu görevlilerinin vakıflar yoluyla ailelerinin toplumsal prestij ve güçlerini geleceğe taşımaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Osmanlı kamu görevlilerinin üçte birinin hane halkı arasında cariye, odalık, köle ve azatlı cariyelere rastlanmaktaydı. Bu görevlilerde İslam'ın izin verdiği birden fazla kadın ile evliliğe sık sık rastlandığı gibi bunlardan çocuk sahibi olanlara da rastlanmaktadır. Vakfiyelerin ortaya koyduğu verilere göre kamu görevlilerinin ortaya koyduğu aile yapısı geniş aile tipi içinde yer alan kök aile ve bileşik aile özellikleri göstermektedir (Turan, 1992: 83).

Halkın aile yapısına bakıldığında ise nüfusun geniş bir kesimin reaya denilen geniş halk kitlelerinden oluştuğu görülmektedir. Reaya çeşitli din ve mezhep topluluklarından oluşuyordu. Vergi vermekle yükümlü olan bu geniş kitle kendi içinde tüccarlar, sanat erbabı ve köylülerden oluşuyordu. Bu kesimin aile kültürü açısından ortaya koyduğu tablo Osmanlı aile tartışmalarında eksen alınması gereken önemli bir toplumsal zemindir. Evlilik konusunu karmaşıklaştıran boyutlar çocuk kültürü ve demografisini de bu yolda nitelemektedir. Bu bakımdan reaya ailesinin ortalama çocuk sayısı konusu tartışmalıdır. Konuyu tartışmalı hale getiren ise araştırmacıların çekirdek aile, bileşik aile, hane, avarız hane, menzil vs gibi terimlerden aynı şeyi kast etmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu olgu Osmanlı ailesi gerçeğinde çağdaş sosyologların farklılaştıkları noktayı temsil etmektedir (Türkdoğan, 2002: 69).

Osmanlı toplumunda aile konusunda günümüz üzerinde en etkili olan dönemlerden birisi de Tanzimat dönemi ve sonrasıdır. Bu dönem de kadın ve erkeği ayrı ayrı ele almak gerekirse kadının bu dönemde farklı işlevlerle toplumsal hayatın değişik ortamlarında görünmesi aile içindeki toplumsal statüsünün geleneksel rollerini değiştirmemiştir. Tanzimat dönemi ailesinde de kadın geleneksel statüsünü işgal ettiği gibi bu statünün doğal rolü olan anneliği de sürdürmüştür. Burada en önemli bahsedilmesi gereken nokta Tanzimat'ın yol açtığı yasal ve toplumsal koşullara bağlı olarak kadının eğitim hayatından yararlanmasında önemli mesafeler kaydedilmiştir. Kadın bir bakıma eğitim hakkının da almasının bir sonucu olarak toplumsal hayata girmiştir (Türkdoğan, 2002: 119).

Erkeğin statüsüne bakıldığında ise, erkek ailenin reisi konumunu korumuştur. Örgün eğitimden yararlanmada kadından daha ileri konumda olan Osmanlı erkeğinin aile içindeki

geleneksel rol ve işleviyle ve daha çok da dini değerlerle şekillenen bir aile reisliğinden söz edilebilir. Tanzimat'ın yol açtığı sosyo- kültürel etkilere rağmen bu dönemde de erkek ailenin dışı açılan tek penceresidir. Böylece kadın, anne ve çocukların hiç değilse belli bir süre dış dünyayı bu tek pencereden gözlediği ve algıladığı düşüncesi yanlış değildir. Zaten toplumsal hayata kadının katılmadığı ve çeşitli şekillerde yaygın bir istihdamının da söz konusu olmadığı bir ortamda erkeğin dışında toplumsal hayatın haneye girmesi ve bu nedenle de özellikle aile başta olmak üzere küçük toplumsal gruplarda etki alanı yaratması mümkün değildi. Bu konuda çıkan tek boyutlu etki yanlı ve yalnız evin erkeği ile mümkün olabilmekteydi (Kongar, 1998:119).

Osmanlı da özellikle de Tanzimat döneminde anne babaların çocukların kendileri gibi olmalarını kendilerinin yapmakta oldukları meslekleri yapmalarını istemeleri Tanzimat döneminin de önemli bir kuşak ve eğitim sorunudur. Tanzimat aydınlarını da rahatsız eden soru şudur: kız çocuklarının bütün terbiyesi annenin, erkek çocuklarının ise babadan sorulmaktadır. Üstelik çocukların mesleki tercih ve eğilimleri de adeta bu sorumluluğun ipoteğindedir. Anne kızını ev işleriyle birlikte sürekli muhtemel bir evliliğe hazırlarken, baba oğlunu genellikle kendi işi ve mesleği çevresinde gelişen bir sosyalleşmeye tabii tutmaktadır (Doğan, 2009:123).

Anne baba çocuk ilişkisinde üzerinde önemle durulması gereken toplumsal sorunlardan birisi de çocukların erken yaşlarda evlendirilmeleri ve evlilik için büyük masrafların yapılmış olmasıdır. Batıda büyük yatırımlar çocukların yarınına yönelik olmak üzere eğitime ve eğitim harcamalarına yapılırken, Osmanlı'da anne babalar en büyük harcamaları çocukların evlendirmelerine yapmaktadırlar. Çocuklar erken yaşlarda evlendirilmekte olduklarından eğitim olarak yalnızca dini ve ahlaki bilgilerin verilmesiyle yetiniliyordu. Özellikle kız çocuklarının toplumsal hayatla bağlarını koparan sınırlılığın dramatik olan yanı, annelerin bu kapalı toplumsallaşmanın doğal sonucu olarak kızlarının muhtemel evliliklerinde onların tercih ve iradelerini dikkate almamalarıdır (Turan, 1992: 84).

Önceki dönemlerden doğal olarak Tanzimat dönemine yansımış kız ve erkek çocukları için tayin edilmiş rollerin, sosyo- kültürel ortama bağlı bir açıklaması bulunmaktadır. Burada söz konusu olan kapalı toplumsal yapıya bağlı toplumsallaşma sonuçlarıdır. Bu yüzden Tanzimat aydınlarının batılı gelişmeler doğrultusunda getirdikleri eleştiriler ve eleştiri konularından çok toplumsal yapının içe dönük özellikleridir. Tanzimat döneminde çocuk hakkından söz edilir oluşu aile içinde tek boyutlu sorumluluğun çocuklarda dâhil olmak üzere tüm aile bireyelerine intikalini hazırlayan bir gelişme olarak kabul edilmelidir (Kongar, 1998:125).

Osmanlı aile yapısı önceki dönemlerin toplumsal ve kültürel izleri üzerinde gelişen ve evrimleşen bir ailedir. Bu aile imparatorluğun siyasal evrelerine uygun etkilenmelerle karakteristik yapısına kavuşmuştur. Kuruluş dönemi ailesi dönemin sıkıntı, sorun ve ihtiyaçlarının yanı sıra heyecan, coşku ve idealleriyle şekillenmiştir. Bu idealler beylikten imparatorluğa yükseldikçe karakteristik bir gurura dönüşmüştür. Dolayısıyla denilebilir ki Osmanlı ailesi bir imparatorluk ailesidir. Ailenin bu niteliği her türlü sosyolojik ve ekonomik etkenin önünde olan belirleyici bir unsurdur (Doğan, 2009:126).

Osmanlı ailesi aynı zamanda toprağa dayalı bir ekonominin etkilerini taşır. Toprakların verimi çoğaltma ve sürdürme anlamında paylaşma olgusu aynı çatı altında bir arada olmaya zorlamaktadır. Aynı çatı altında olmasa da aynı avluda ama tüm kuşakların bir arada yaşaması, söz konusu ekonomik yapının doğal bir sonucudur. Osmanlı ailesini emperyal teminatlardan çıkararak dış dünyaya açan gelişmeler Tanzimat ile başlamıştır. Değişim kültürünün ailedeki ilk etkileri de kadın eğitimiyle başlamıştır. Klasik dönemde gayr-i menkul mülkiyetiyle toplumsal hayatta yer alan kadın ancak Tanzimat'ın yol açtığı sosyo- kültürel ortamda kamu görevine girmiştir. Ailenin kadınla birlikte içten başlayan bu dönüşümü kanunname, kararname vb. hukuki düzenlemelerden de etkilenerek ancak Cumhuriyet döneminde modern zemine oturmuştur (Türkdoğan, 2002:126).

2.4.3.Modern Türk Ailesi

Türk tarihinin modern yapısı Cumhuriyet'in ilanıyla başlamaktadır. Bu bağlamda modern ailenin başlangıcı olarak da bu dönem ve sonrası olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet dönemi, toplumsal değişimin doğasına uygun olarak ailede karakteristik değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu aile Cumhuriyetin temel felsefesine uygun olarak batılılaşmanın empoze ettiği kültürel dönüşümleri yaşamakta; bu çerçevede modernleşmenin görünür etkisiyle şekillenmektedir.

Doğan'a (2009:129) göre, kuşkusuz hem yapısal hem de kültürel anlamda Türk ailesinin homojen bir etkiye uğradığı söylemek mümkün değildir. Ancak sistemin en önemli söylemlerinden olan laik anlayış yeni toplumun odak noktası olarak bütün farklılaşmaları anlamada işlevsel oluyorsa; modernleşmede de kültürel anlamda Cumhuriyete özgü Türk ailesinin tanımında ve ailesel farklılıkların ortaya konmasında işlevseldir, belirleyicidir. Bu anlamda modern Türk ailesi terimi, benzer ve karşıtlarını da açıklamaktadır.

Batıdaki kadar yaygın ve sektörel yapılanma olmamasına rağmen Cumhuriyete özgü endüstriyel gelişmeler Türk ailesinin demografik yapısı üzerinde etkili olmuştur. Sanayi üretiminin işçilerin fabrika çevrelerine ve kenar mahallelere toplanmasını empoze ettiği göz

önüne alındığında benzer bir işlevin Cumhuriyet Türkiye'sinde de yaşandığına tanık olunmuştur. Bu bakımdan kente, fabrika çevrelerine geçici ya da kalıcı iş göçü kırsal kesimdeki geniş ailelerin bölünmelerine yol açmıştır. Ancak fabrikaların belirli bölgelerde yoğunlaşması kırsal kesimdeki bu etkilenmeyi sınırlamaktadır (Turan, 1992: 85).

Kent ve kır olmak üzere Türkiye'deki aile yapıları ve oluşum etkenleri ile ortaya çıkan modelleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Kentlerde rastlanan karı- koca ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelen çekirdek aile,

2. Kentleşme sürecinde istihdam imkânlarının, alt yapı yetersizliğinin, dayanışma eksikliğinin ve toplumsal çevreye uyumsuzluğun doğurduğu veya koruma amacına dönük destekli çekirdek aile,

3. Aile reisi, karısı, evli oğulları, gelinleri veya bir evli oğul ve diğer bekâr çocukların ya da bir evli oğul, gelin ve torunların birlikte oturduğu geleneksel aile,

4. Aile reisinin kendi ana-babası veya bunlardan biri bekâr kardeşlerin veya aile reisinin karısının bu tür yakınlarını veya ana-babalarını barındıran, gelenekçi geniş aileye göre biraz daha küçülmüş olan geçici aile,

5. Büyük kent merkezlerinde azda olsa sosyo- patolojik gelişmelerin doğurduğu çözülen aile. Bu aile tipi de dul eş ve çocukları içine alan parçalanmış aile veya tamamlanmamış aile şeklinde görülebilir.

6. Beşinci maddenin değişik bir boyutu olarak düşünebilecek olan başka bir aile biçimi de eşlerden birinin yurt dışında işçi ya da zorunlu nedenlerle bulunmalarıyla ortaya çıkan ailedir. Eşi Almanya, Avusturya ve Ortadoğu ülkelerinde işçi olan çiftlerle, 1989 yılında Bulgaristan'dan zorunlu göç nedeniyle Türkiye'ye gelenlerin oluşturduğu parçalanmış aile biçimi.

Aile toplumsal değişimin etki ve sonuçlarının en belirgin olarak izlendiği toplumsal kurumdur. Cumhuriyet öncesi dönemin geleneksel kapalı toplumunun bütün özelliklerini gösteren Türk ailesi modern Cumhuriyetin temel ilke ve ihtiyaçlarına paralel olarak gelişen sosyo kültürel ortamın aileye getirdiği toplumsal açılımlardan pay almada son derece istekli olmuştur. Ancak bu durum aynı zamanda eski ile yeninin, gelenek ile modernliğin Türk ailesinde kültürel çatışmalarla uyum sorunlarının bir nedeni olmuştur.

Türk ailesinin Cumhuriyet döneminde toplumsal değişmeye bağlı olarak ortaya çıkan sorunlarını şöyle sıralamak mümkündür: Göç ve göçe bağlı sorunlar, ekonomik sorunlar, değer sorunu, eğitim sorunu ve sağlık sorunu. Bu temel sorunlar her biri kendi içinde önemli olan toplumsal sorunlarla beraber düşünülmelidir. Böyle yaklaşıldığında çağdaş Türk ailesinin

sorunları kuşak çatışmasından, kadın sorunlarına, kitle iletişim araçlarının yol açtığı medyatik sorunlara, yabancılaşma ve anomiyile açıklanan kültürel sorunlara doğru çeşitlenmektedir (Kurnaz, 1991: 77).

Toplumsal değişimlerin ve sorunların ilk sırasında göç ve aile üzerindeki etkileri gelmektedir. Köyden kente göç Türk ailesinin Cumhuriyet dönemindeki en önemli değişim sorunları arasındadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 13.648.270 olan ülke nüfusunun %24.22'si kentlerde %75.78'i köylerde yaşarken bu durum yeni yüzyılın başlarında tam tersine dönmüştür. Elbette süreç içinde ortaya çıkan bu gelişme Türkiye nüfusunun kentlerde yoğunlaşmasının bir göstergesidir. Ancak bu tablo bir başka açıdan kırsal nüfusun kentlerde toplanması gerçeğini de ihtiva eder. Nüfustaki bu hareketlilik ülkenin istihdam yapısını etkilemiştir. Çocuk ve genç nüfustaki artış aile örgütlenmesinde de değişmelere neden olmuştur. Çekirdek aile bu süreçte boy vermiştir (Doğan, 2009:178).

Ailenin sorunları arasında sayılan bir diğer konu yoksulluktur. Türk ailesi, gelir dağılımdaki düzensizliğin yanında, yaşanan büyük ekonomik krizlerle de baş etmek durumunda kalmıştır. Ekonomik krizler Türk ailesini ve aile yapısını esaslı bir biçimde sarsmıştır. Özellikle 2001 krizi düşünüldüğünde olay öylesine bir etki getirmiştir ki, benzer ve daha hafif gelen dalgalarla işlevsel olan değerler bu devasa dalga karşısında bocalamıştır. Esasen bu toplumsal değişim karşısında ona hazır olmayanların yaşadıklarıdır bu durum. Sonuç olarak, ailenin yoksullaşması ailenin toplumsal hayata uyumunu zorlaştırmaktadır.

Ailenin uyum sorunu yaşaması aile bireyleri üzerinde de bazı olumsuz etkileri beraberinde getirmektedir. Kadın ve çocuklar bu zorluktan öncelikli olarak etkilenmektedirler. Bir diğer değişle kadın, çocuk, yaşlı ve engelliler yoksul ortamların öncelikli olarak risk grubu içinde yer almaktadırlar. Çünkü yoksulluğun toplumsal hayatla aile arasında oluşturduğu mesafe aileyi kendi içine itmekte, kapalı devre bir yaşama zorlamaktadır. Şiddet, aile içi taciz, intihar vakaları, sigara ve alkol benzeri alışkanlıklardaki artış çocuk suçları gibi kriminal olaylar kapalı devre yaşamın doğurduğu sancılıların doğal toplumsal sonuçlarıdır (Doğramacı, 1993: 179).

Bir diğer sorun toplumsal değerlerde yaşanan değişimlerdir. Özellikle değer sorunu Türk ailesinin hızlı değişim karşısında yaşadığı temel sorunlar arasındadır. Özellikle en önemli değişim kapalı bir toplumdan açık bir topluma geçiş sürecinde yaşanan değerler çatışmasıdır. Türk insanı ortaya çıkan bu değişimin Türk ailesini dış dünyaya açtığını yaşayarak öğrenmektedir. Bu değişimde etkili rol oynayan bir faktör de medyadır. Seksenli yılların ortaları aynı zamanda çok kanallı ve renkli televizyon yayınlarının ve yayınlardaki devlet tekelinin kalktığı yıllardır (Kargın, 1998:175).

Bu dönemde kitle iletişim araçları deyimi hızla yerini medyaya bırakıyordu. Medya da olanca anlam ve işlevini görsel boyutla sınırlayarak çok kanallı televizyonları anlatır olmuştu. Türk ailesi işte bu medya tarafından hazırlıksız yakalandı. Görsel medyanın renkli ve büyüdü dünyası Türk ailesine yeni ve farklı tüketim anlayışları telkin ediyordu. Aile ortamlarında bundan böyle bir yandan pembe dizilerle uzaklardaki aşkların duygusal ve trajik öykülerinden tüten evrensel hüznler paylaşılırken öte yandan daha önce kitapçı vitrinlerinde dönüp bakılmayan ve çok az Türk okurun bilip tanıdığı dünya yazarlarının eserleri sinema ve dizi filmleri olarak izlenir olmuştu (Doğan, 2009:183).

Türk ailesi değişime açık karakter yapısına rağmen büyük ölçüde tarih ve geleneğin etkisi altında şekillenmektedir. Türk aile yapısını karakteristik evreler içerisinde gözden geçirildiğinde tarih ve geleneğin sözü edilen etkisi Türk aile yapısının evrim ve gelişimi ile sosyolojik yapısında son derece belirgindir. Toplumsal değerler tarih ve geleneğin toplumsal yapının oluşması ve pekişmesinde kullandığı önemli araçlardır. Böylelikle bir topluma özgü toplumsal ve kültürel boyut ortaya çıkarken aynı zamanda bu farklılık kuşaktan kuşağa devirden devire aktarılmış olmaktadır.

Türk aile yapısının temel toplumsal statüleri ile rol ve işlevleri toplumsal değerlerle yoğrulmakta nitelik ve anlam kazanmaktadır. Türk toplumu aile örgütlenmesi üzerinde kurulmuş bir toplumdur. Bu örgütlenmeyi pekiştiren ve ikame eden toplumsal değerlerdir. Himaye itaat ve sadakat gibi değerler toplumsal değerlerin başında yer alarak Türk aile yapısındaki ilişkileri denetlemekte ve düzenlemektedir. Sözlü kültür ürünleri sözü edilen olguyu doğrulayan önemli tarihsel ve sosyolojik kaynaklardır. Bu kaynaklarda baba/koca/aile reisi itaat ve sadakate kendisine bağlı olunan kişiler; anne, kadın ve çocuklar bu değerlerle tabi oldukları kişiden himaye gören varlıklardır (Acun, 1999: 12).

İslam öncesi dönemden başlayan aile yapısındaki bu kültürel örüntü Türk kültürünün karakteristik evrelerinden kendine özgü ayrıntılar alarak modern Türk ailesine de damgasını vurmuştur. Tarihin ve geleneğin bu ortak bakış açısı bu haliyle sadece bir yöreye ve bir kültüre özgü olmayıp geleneksel nitelikli tüm toplumlarda ortak bir paydadır. Ancak bu olgu diğer toplumlarda olduğu gibi değişim kültürü karşısında sosyolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Geleneksel aile yapısının modern toplumda karşılaştığı sorunların büyük bir kısmına ışık tutabilecek boyutta işte budur (Doğan, 2009: 205).

2.5. Anne-Baba Tutumları

Aile kavramının tanımı, önemi ve geçmişten günümüze evrimine değinildikten sonra, aileyi oluşturan unsurların tanımlanmasına ve rollerinin geçmişten günümüze yaşadığı

değişimlere değinilmeye çalışılmıştır. Anne baba tutumlarının oluşmasındaki en önemli etkenlerden birisi de ailenin yapısıdır. Bu yapı aile içerisindeki bireylerin kendi rollerini nasıl algıladıkları ile ve aile içi iletişimin kalitesiyle de ilişkilidir (Yavuzer,1992: 16). Bu noktada aileyi ayakta tutan evliliğin durumu ön plana çıkmaktadır. Çiftler arasındaki uyum evliliğin en önemli dinamiklerindedir (Keskin ve Çam, 2008:141). Bu bağlamda evlilik uyumsuzluğu yaşamak anne babanın daha az tutarlı bir disiplin sergilemesine yol açabilir. Şiddetli evlilik çatışması yaşayan ve iletişim kurmada sıkıntı yaşayan anne babalar disiplin ve çocuk yetiştirme konusunda iletişim kurmakta da güçlük yaşamaktadırlar. Bu da çocukların nasıl yetiştirileceği konusunda eşler arasında anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Bu ve bunun gibi sebepler anne baba tutumlarının belirlenmesinde önemli etkenler olarak görülmektedir.

Anne ya da babanın çocuğa karşı davranışı eşinin o anda mevcut olup olmamasına bağlı olarak da değişebilir. Bu durumda çocuklar için çizilen sınırlar belirsiz ve bazen de tutarsız hale gelebilmektedir. Sonuçta çocuklar bu durumları kendi avantajları için kullanabilmektedirler. (Şendil ve Kaya-Balkan, 2005: 36). Bu ve benzeri durumlar ise ortaya farklı anne baba tutumlarını çıkarmaktadır. Anne baba tutumları üzerinde uzun yıllar araştırma yapılan ve aile içi dengeyi yakından ilgilendiren önemli bir konudur. Anne babanın çocuk üzerindeki otoritesi ya da istediğini yaptırabilme biçimi çoğunlukla birçok farklı değişkenden etkilenebilmektedir. Burada önemli bir husus da çocuğun bu tutumlardan olumlu ya da olumsuz anlamda etkilenme biçimidir. Araştırmalar ortaya koymuştur ki, anne babanın çocuk üzerindeki etkisi çocukluktan yetişkinliğe uzanan uzun bir dönem içerisinde kendini göstermekte (Keskin ve Çam, 2008:141); sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve diğer birçok faktör tarafından etkilenmektedir (Sezer, 2010: 17).

Anne baba tutumları dünyada ve Türkiye’de uzun yıllardır çocuk, ergen ve aile ile ilgili araştırmalarda ele alınan önemli konular arasındadır. Özellikle gelişimle ilgilenen psikolojik danışmanların ve psikologların bu konuda uzun yıllardır çalıştığı bilinmektedir. Bir çocuğun zaman geçtikçe büyümesi ve gelişmesinde en önemli öge aile olarak dikkati çekmektedir. Ailenin çocuğun kişilik ve davranışlarının gelişmesindeki etkisi büyüktür. Burada çevrenin ve kalıtımın bu süreçteki rolü daima araştırmacılar arasında tartışması konusu olmuştur ve bugünde bu tartışma devam etmektedir.

Anne baba tutumları konusunda farklı kuramsal açıklamalar ve modellemeler bulunmaktadır. Aşağıda bu kuramsal bakış açılarından bahsedilmiş ve anne baba tutumları hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Bu kuramlardan ilki psiko- dinamik bakış açısidir. Yılmaz (2000)’a göre; psikodinamik modelde gelişimin temel belirleyicilerinin biyolojik olduğundan bahsedilmektedir. Yani insan

biyolojik bir varlıktır ve zamanla biyolojik olarak gelişir ve büyür. Bu süreçte ailenin etkisine bakıldığında ise toplum ve ebeveynlerin birey üzerindeki etkisi dikkati çekmektedir. Ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Psikodinamik bakış açısındaki araştırmacılar anne baba ve çocuk arasındaki ilişkiyle etki eden en önemli unsurların psiko seksüel gelişim süreçleri, psiko sosyal gelişim süreçleri ve yaşamın ilk altı yılında belirmeye başlayan kişilik özellikleri açılarından yaklaşmaktadırlar. Özellikle psiko seksüel ve psiko sosyal gelişim süreçleri bireyin kişiliğinin biyolojik olarak ve çevre etkisiyle gelişimi üzerindeki açıklamada ortaya önemli kanıtlar sunmaktadırlar.

Bir diğer kuramsal bakış açısı ise davranışçılıktır. Davranışçılar yakın çevre ve bireyin bu çevre içinde geçirdiği yaşantılarda karşılaştığı pekiştiricilerle gelişimi açıklamaktadırlar. Bu pekiştiriciler içerisinde anne babaların takındıkları tutum çocuğun gelişimi açısından çok önemlidir. Özellikle anne babaların çocuğa karşı tutumlarını tanımlarken, bireyin içinde yetiştiği çevrenin etkisine vurgu yapmaktadırlar.

Bu konuda araştırma yapan önemli isimlerden birisi de Baumrind'dir. Baumrind okul öncesi dönemdeki çocuklarla ev ortamında yaptığı gözlemlerinde ve laboratuvar çalışmalarında ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimi incelemiş ve çocuk yetiştirme konusunda ana-baba stili ile ilişkili 4 boyut belirlemiştir (Yılmaz, 2000). Bunlar ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Buradaki ebeveyn kontrolü anne ve babanın koyduğu bazı kuralların sertliğini ve sınırlarını temsil eder. Bunların çocuk için ne kadar kabul edilebilir olduğu önemlidir. Bir diğer kavram olan iletişime açık olmak, anne baba ve çocuk arasında geçen iletişimin açıklık boyutunu temsil etmektedir. Aileyi oluşturan bu en önemli öğelerin birbirleriyle olan ilişkileri, birbirlerinin kararlarına saygı duymaları, doğru iletişim biçimlerini kullanmaları, birbirlerinden beklentilerinin farkında olmalarını içerir. Olgunluk beklentisi ise anne babanın çocuktan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal anlamdaki başarılı olmasına ilişkin beklentilerini ifade eder. Burada çocuğun okuldaki derslerinde başarılı olması, dışarıda arkadaş ilişkilerinde başarılı olması gibi boyutlar akla gelmektedir. Bakım ve destek boyutunda da anne babanın çocuk üzerindeki sorumlulukları ve koruyuculuk rolü ifade edilmektedir. Burada anne babanın çocuklarına bakarken ne derece sevecen oldukları ve ilgi gösterdikleri gibi boyutları da önemlilik arz etmektedir.

Buraya kadar bahsedilen kuram ve modeller anne baba tutumlarını açıklamada önemli bulgular ortaya koymakla beraber yeterli değildir. Burada kavramın toplumdan topluma ve kültürden kültüre göre değişmesinde de önemli bir etken olarak görülmektedir. Yukarıda ilk

olarak bahsedilen anne baba tutumları ise Türkiye’de sıklıkla karşılaşılan anne baba tutumları olarak gösterilmektedir. Bunlar; demokratik anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu, koruyucu/kollayıcı anne baba tutumu, reddedici anne baba tutumu, ilgisiz anne baba tutumu ve dengesiz anne baba tutumu olarak ifade edilebilir.

İlk olarak demokratik anne baba tutumu ele alınacak olunursa, bu tip tutum en çok istenen anne baba tutumu olarak ifade edilebilir. Kişisel gelişimi en çok destekleyen anne baba tutumu olarak da bilinmektedir. Bu konuda Kulaksızoğlu (2004) eşitlikçi ve demokratik tutum gösteren anne-babaların çocuklarına karşı daha arkadaşça yaklaştıkları, onlarla birçok şeyi paylaştıkları, onlara değer verdikleri ve bunu onlara hissettirdiklerini ifade etmektedir. Bu noktada, çocuklarının karar vermelerinde onlara özgürlük tanıyan, onları anlamaya çalışan, çoğu zaman çocuklarına karşı empatik yaklaşım belirleyen, çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmekten hoşlanan ve bunun için çaba gösteren anne babaların genellikle bu tutumda oldukları ifade edilebilir.

Türkiye’de karşılaşılan bir diğer anne baba tutumu ise otoriter anne baba tutumudur. Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuklarının karar almalarında, kendi yollarını çizmelerinde genellikle engelleyici olan, belirli sınırlar ve kurallar dâhilinde çocuğun hareket etmesine izin veren anne baba tutumu olarak bilinmektedir. Aydın (2007) çocuğun karşı görüşlerine, özgün proje ve hedeflerine değer verilmemesinin, bunları ailesi ile tartışma imkânı olmamasının, bunların sakıncalı ve nankörce bulunmasının, çocuğun kendisi için en uygun bir yere doğru yürümesini zorlaştıracığını belirtmektedir.

Bir diğer anne baba tutumu ise koruyucu/kollayıcı anne baba tutumudur. Sezer’e (2010) göre, bu tip anne baba tutumunda, çocuğun her hangi bir önlem olmaksızın özgür biçimde hareket etmesi kısıtlanmaktadır. Aydın’a (2007) göre bu tip anne baba tutumunda çocukların kendi başlarına hareket etmeleri, karar almaları zordur. Burada çocuk yeni deneyimler yaşarken devamlı anne babanın gözetimi altındadır ve devamlı başına bir şey gelmesinden endişe edildiğinden anne babanın devamlı denetimi söz konusudur. Bu tür tutumların genellikle geç çocuk sahibi olan ya da zor süreç ve tedavilerden sonra anne baba olabilen ebeveynler tarafından benimsendiği bilinmektedir.

Reddedici anne baba tutumu; Türkiye’de gözlenen bir diğer anne baba tutumu olarak dikkat çekmektedir. Buna göre bu tip tutum çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan sorunlarla karakterize edilir. Anne baba çocuğun kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkilerinde engelleyici bir role sahiptir. Anne baba çocuğa karşı düşmanca tavır sergiler. Çocuğuna sevgi ve şefkat göstermez. Çocuğa aile içi iletişimde soğuk davranılır (Palut, 2002: 2).

İlgisiz anne baba tutumu ise; tıpkı bir önceki tutumda olduğu gibi, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması noktasında anne babada görülen isteksiz ve ilgisiz tutumla karakterize edilir. Burada anne ve babanın çocuğa karşı isteksiz tavırları, onu dışlayan tutumları, iletişimde yaşanan kopukluktan söz edilebilir. Anne baba çocuğuna karşı hiçbir denetim ve sınırlama getirmez. Çocuğun ihtiyaçlarından, nerede ve nasıl olduğundan habersizdir (Çelenk, 2003:4).

Türkiye’de görülen son anne baba tutumu ise dengesiz anne baba tutumudur. Burada ilk göze çarpan unsur anne ve baba arasındaki görüş ayrılıklarının çocuğa da yansımalarıdır. Bu tutumda aşırı hoşgörü ve şiddetli ceza arasında anne ve babaların gidip geldikleri görülmektedir. Burada aile içinde bir disiplin kontrolünden söz etmek mümkündür. Bununla beraber bu disiplinin uygulanış biçimi ve zamanı farklılık göstermektedir. Her zaman aynı şart ve koşulda ortaya çıkmamaktadır. Anne babanın bir gün takdir ettiği ya da ödüllendirdiği davranış birkaç gün sonra cezaya maruz kalabilmektedir (Günalp, 2007: 37).

2.6. Anne-Baba-Çocuk Etkileşiminin Gelişimi

Aileyi oluşturan en temel öğeler, daha önce de değinildiği gibi anne baba ve çocuk unsurlarıdır. Bu unsurları etkileyen faktörler doğal olarak aile dinamiğini de yakından etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu süreçte önemli olan ve aile dinamiğine etki eden süreç anne- baba – çocuk arasındaki ilişki ve bu ilişkinin niteliğiyle yakından bağlantılıdır. Bu bağ, evlilik uyumundan etkilendiği kadar, anne- babanın çocuğa bakış açısından, çocuğu doğru algılayış biçiminden, çocuğun gelişimiyle ilgili mevcut bilgilerinden de etkilenebilmektedir.

Bu bağlamda anne- baba çocuk arasındaki ilişkiyi belirleyen en temel unsurlardan birisinin de çocuğun yaşına göre geçirdiği gelişim evrelerinin farkında olunmasıdır. Çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal açıdan iyi tanınması, onun ihtiyaç ve isteklerinin doğru anlaşılması anlamına geleceğinden, çok önemlidir. Bu nedenle aşağıda bir çocuğun geçirdiği gelişimsel dönemler aile yapısı bağlamında ve anne-baba açısından ele alınmıştır.

2.6.1. Çocuğun Doğum Sonrası Yaşlara Göre Değişimi

Bir çocuğun sağlıklı gelişimi için olması gereken en önemli faktörler anne ve baba figürünün çocuğun hayatında var olmasıdır. Çocuk dünyaya geldiğinde alışık olduğundan farklı bir ortama ayak uydurmaya çalışır. Beslenmesinden boşaltım sistemine oradan sindirim sistemine varıncaya bir dizi fizyolojik aktivitenin içerisine girmeye başlar (Gander ve Gardiner, 2001: 34). Bu anlamda Cantekinler (2004: 4) bireyi doğum sonrası yaş dönemlerine göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

2.6.1.1.“0-2” Yaş Bebeklik Dönemi

Doğumdan iki yaşına kadar olan dönemde bebek tüm gelişimleri açısından hızla gelişir. Çocuk dünyaya geldiğinde ortalama 50 cm. boyunda, 3-3,5 kilo ağırlığındadır. Doğumdan sonra kemiklerin boyutlarının büyümesi şeklinde iskelet sistemi gelişimini sürdürür. Görme duyusu oldukça gelişmiştir. İlk yılda kilo artışı fazla, boy uzaması ise oldukça hızlıdır. Gander ve Gardiner'e (2001:163) göre bu dönemde çocuk ilk hareket ve algı yeteneklerini bu yetenekte bebeklikte ortaya çıkan bazı değişimleri, hareket ve algı gelişiminin nasıl geliştiğini gözlemlenmek mümkündür. Gelişimin normatif ölçekleri ortalama çocuğun çeşitli yaşlardaki yeteneklerini betimler. Gelişim sırası çocuğun çeşitli becerileri geliştirirken ilerlediği sıraları betimler.

2.6.1.2.“3-6” Yaş Oyun Çocuğu Dönemi

İlk iki yılda görülen boy uzaması bu dönemde giderek daha yavaş, fakat sürekli bir artış gösterir. Ağırlık artışında da aynı yavaşlama dikkati çeker. Çocuk bu dönemde motor etkinlikler açısından gelişir. Parmakları üzerinde yürüyebilir ya da bir adım atarak merdiven çıkabilir. Bir yaşından itibaren özerklik duygusu gelişen çocukta üç dört yaşlarında girişim duygusunun temelleri atılır. Çeşitli girişimlerde bulunur, planlar yapar, amaçlar koyar ve onlara ulaşmada ısrarlı çaba gösterir (Cantekinler, 2004: 6). Gander ve Gardiner'in (2001: 178) ise bu yaş aralığındaki işlem öncesi gelişim dönemine vurgu yapmışlardır. Bedensel gelişimin yanı sıra bu dönemde (2-6 ya da 7 yaş) düşünceler mantık dışıdır ve anlık görünür. Koşullara son derece bağımlıdır. Zihinsel tasarımlama şimdi olanaklı olsa da bilgi sistemli biçimde işlenemez. Küçük çocuklar belirli bir zamanda bir durumun yalnızca bir yönünü ele alma yeteneğine sahiptirler.

2.6.1.3.“7-11” Yaş Okul Çocukluğu Dönemi

Okul çağında bedensel gelişme yavaş bir tempo izler. Bu çağdaki kızlar erkeklerden ortalama 4-5 cm daha kısadır. On yaşlarına doğru kız çocuklarının ön ergenlik dönemine daha çabuk girmeleri nedeniyle boy uzaması ve beden yapılarında değişiklik dikkati çekerek erkekleri geçer. Motor gelişim açısından ilkokulun ilk yıllarında çocukların yürüme, koşma gibi becerileri başarmalarında sorun yoktur (Cantekinler, 2004: 7). Bu döneme düşünce gelişimi açısından bakıldığında ise çocuklar bu dönemde bilgiyi sistemli ve mantıklı bir biçimde işleyebilir ama bunu yalnızca bilgi somut bir biçimde verildiği zaman yapabilirler. Soyut bilgiler verildiğinde yetersiz görünürler. İlkokul çağındaki çocuklar somut bir

dönüşümü zihinsel olarak tersine çevirebilir ve belirli zamanda bir durumun birçok yönünü ele alabilirler (Gander ve Gardiner, 2001: 178).

Eğitim sürecinde temel üç öge okul-öğrenci-ailedir. Çocuk bu çevre içinde damıtılır ve yine bu çevreye birey olarak döner. Çocuğun eğitim sürecinde rol alan çevre, rollerini ne kadar gereği gibi yaparsa yine kendi içine dönecek olan bireyden o kadar düzey beklemek zorundadır (Ünlü, 2005: 31). Her bireyin kapasitesi farklıdır. Bu bağlamda çocukların kapasiteleri de doğru tanımlanmalıdır. Burada belirlenen kapasitenin üzerinde bir performans çocuktan beklenmemelidir. Çoğu kez yapılan bir yanlış anne babanın çocuğundan kendi özelemlerine göre bir beklenti içinde olmalarıdır.

2.6.1.4.11-21 Yaş Ergenlik (Adolesan) Dönemi

Ergenlik dönemi 11-15 ya ön ergenlik, 15-18 yaş ergenlik ve 18-21 yaş son ergenlik olarak gruplandırılmaktadır. Okul çocukluğu döneminde yavaşlayan bedensel büyüme ve gelişme ön ergenlik döneminde tekrar hızlanarak bu dönem sonuna kadar yetişkinlikteki yapısına ulaşır. Kızlarda 11-12 yaşlarında başlayan boy uzaması erkeklerde 12-13 yaşlarında başlar ve 14-15 yaşlarında büyük bir yükseliş gösterir. Kilo artışı da boy artışına paralel ilerler (Cantekinler, 2004:8). Berk'e (1997:189) göre ise ergenliğin çocuk için yaşamın en önemli dönemlerinden biri olduğundan bahseder. Bu dönem ergen için fırtınalı bir denizde yaşamak gibidir. Bedensel ve ruhsal açıdan geçirilen değişimler yaşamın son ve en önemli gelişimleri olarak kabul edilebilir. Birey hem kendini hem de toplumdaki yerini bu dönemde sorgulamaya başlar. Bu dönemde yerine getirilmesi gereken gelişim dönemleri bireyin yetişkinlikte nasıl bir karaktere sahip olacağına dair ipuçları verir. Gander ve Gardiner (2001:178) ise ergenlik dönemine gelen bu yaş aralığında bireylerin artık somut işlemler dönemine ulaştığından bahsetmektedirler. Soyut işlemlere ulaşan ergenler varsayımlar kurabilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir ve ister somut ister soyut biçimde sunulsun, karmaşık sorunları sistemli biçimde çözebilirler.

2.7. Anne- Baba ve Çocuk Üzerindeki Etkileri

Bir çocuğun doğumdan yetişkinliğe ve hatta yaşlılık dönemine kadar en çok etkilendiği unsur anne babalarıdır. Çocuğun toplumsallaşma becerilerini kazanmasından başlayarak toplum içinde çeşitli rolleri yerine getirmesine kadar devam eden bu süreçte anne babanın etkisi yadsınamaz bir düzeydedir (Turinay, 1996: 13). Anne babanın kişilik özellikleriyle karışmış aile birimin yapısı, bir ailenin çocuk yetiştirme yaklaşımını kısmen belirler. Bu noktada anne baba davranışının iki boyutu önemlidir. Bunlardan ilki kabul-ret boyutudur. Bu

boyut sıcak ya da düşmanca olan anne baba davranışları üzerinde odaklaşır. İkinci boyut ise denetim özerklik boyutudur. Bu boyutta anne babaların davranış kurallarını yürütmeye ne kadar kısıtlayıcı ya da izin verdikleri üzerine odaklaşılır (Gander ve Gardiner, 2001: 298).

Anne baba bir çocuğun topluma adım atma sürecindeki ilk destekleyicileridir. Bu anlamda özellikle de iletişim bağlamında anne ve babanın tutumu belirleyici rol oynamaktadır. Pembeoğlu'na (2006) göre günümüzde hem içinde bulunulan iletişim ortamları hem de bireysel ve toplumsal iletişim biçimleri açısından, çocukların bir yandan iletişim dinamiklerini etkileyen ve giderek yönlendirilen bir konuma oturtulduğunu, bir diğer yandan ise çevrelerinde duvarlar ören iletişim kalıplarıyla giderek edilgenleştirildiğini ifade etmektedir.

Bir çocuğun anne ve babası tarafından topluma kazandırılması süreci kuşkusuz bazı dinamikleri de içinde barındırmaktadır. Bunlardan birisi yukarıda da değinildiği üzere iletişimdir. Bir diğeri ise hem anne babanın hem de çevrenin davranışlarıdır. Özellikle çocuklar başkalarını gözlemleyerek ve onların yaptıklarını yaparak davranış biçimleri kazanmaktadırlar (Bandura, 1986). Herkes gizil bir modeldir ama çocuklar en fazla sahip olmak istedikleri bir şeyi elde eden modeli gözlemledikleri zaman taklit etmeye eğilimlidirler.

Çocuklar anne-babalarını gözlemleyerek kişiler arası ilişkileri öğrenirler. Onların birbirleriyle konuşma biçimleri, var olan bir sorunu nasıl çözümledikleri, kızgınlık durumunda nasıl davrandıkları çocuklar tarafından gözlenir ve çoğu kez model alınır. Evlilikte yaşanan çatışmalar sırasında uyumlu bir evlilik içindeki çiftlerin sıcaklık ve özen içeren bir etkileşim, stresli evlilik içindeki çiftlerin ise sıcaklıktan yoksun olan bir etkileşim modeli sunduklarını göstermektedir (Şendil ve Kaya-Balkan, 2005: 35). Bu nedendir ki bir ailenin içerisinde meydana gelen tüm olayların çocuklar üzerinde kalıcı izleri vardır. Çocuklar temel iletişim becerileri bağlamında ebeveynlerini taklit ederek kendi sosyal çevreleriyle temas biçimlerini kendileri bu bağlamda oluşturmaktadırlar. Sağlıksız bir aile ortamı çocukların sağlıksız bir iletişim biçimi benimsemelerine yol açacaktır. Buda gelecekte sağlıksız ilişkiler kurma ihtimallerini güçlendirmektedir.

2.8.Geçmişten Günümüze Farklı Aile Tiplerinde Çocuk

Tıpkı aile kavramının zaman içinde farklı unsurlardan etkilenecek değişmesinde olduğu gibi, aileyi oluşturan unsurlar da zamanın getirdiği bazı yeni anlayış ve algılayış biçimlerinden etkilenmişlerdir. Aynı dönemde ve aynı toplum içerisindeki farklı tabakalarda aile tiplerinin de farklılığına bağlı olarak farklı çocukluk algıları görülebilmektedir. Çocukluk tarihi ile ilgili araştırmalarda bu durum gözden kaçırılmamakta ve her dönem tek/bütüncül bir çocukluk anlayışıyla ele alınmaktadır. Örneğin: 16 ve 17. Yüzyıl batı toplumlarında burjuva,

aristokrat ve köylü aileleri bir arada yer almıştır. 19 yüzyılda ise aynı toplumda hem köylü ailesi hem burjuva ailesi hem de proteler aileyi görmek mümkündür (Canatan ve Yıldırım, 2013:168).

Benzer bir durum Türk aileler içinde geçerlidir. Türk aile yapısının da kendine has karakteristikleri, çok köklü bir geçmişi ve çok sağlam bir kültürel temeli bulunmaktadır. Kültürel temel ifadesiyle anlatılmak istenen aile bireylerinin yaşamı algılama biçimini oluşturan toplumsal ve felsefi faktörlerdir. Türk ailesinde gelenek ve din bu faktörlerin başında gelir. Üçüncü ve önemli bir faktör olan siyaset ise gerçekte bu iki faktörün bileşkesidir. Bir diğer deyişle gelenek ve din siyasetin toplumsal temellerini oluşturur. Dolayısıyla gelenek ve din Türklerde hem toplumsal ve toplumsal düzeni hem de bütün bunların odağında yer alan bireyi belirleyen ve niteleyen en önemli kültür ögesidir (Doğan, 2009:8). Bu bilginin bilinmesi Türk aile yapısının temellerinin anlaşılması ve bu bağlamda çocuk yetiştirme stilleri hakkında çıkarımda bulunulabilmesi açısından önemli görülmektedir.

Ünlü Türk düşünürü Namık Kemal Türk Osmanlı döneminin ailesini tasvir ederken “bir Türk evine girseniz sizi ilk karşılayan evin reisi babadır” der. Türk annesinin evine ne kadar düşkün olduğundan, çocuklarına karşı ilgili ve alakalı oluşundan ve ne kadar hamarat oluşundan bahseder (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992:1019). Bu bilgi bize öncelikle Türk aile yapısının Osmanlıya dayanan çok eski bir geçmişi ve kültürü olduğunu aynı zamanda da bugün bile halen bazı algıların kadın ve erkek cinsiyeti bağlamında anne baba rolleri düşünüldüğünde değişmediğini göstermektedir.

2.9.Aile Tutumları ve İletişim

Aile çok boyutlu sosyal bir ortamdır. Bu çok boyutlu yapı içerisine aile bireylerinin rolleri, statüleri, cinsiyetleri, yaşları ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri girmektedir. Anne, baba, çocuk, abi, kız kardeş, abla gibi kavramlar ve bu kavramların ihtiva ettiği statülere ilişkin davranışlar sergilemek aile içi ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu unsurların birbirleriyle olan etkileşimleri aile içi dinamiklerin oluşmasında önemli role sahiptir. Bir erkek kardeşin ya da bir kız kardeşin diğerine göre rolü, sorumluluk ve görevleri bulunmaktadır. Bu durum iletişimin de niteliğini belirleyen önemli bir konudur. Bu sorumluluk ve görevler toplumdan topluma ya da kültürden kültüre farklılık gösterebilir. Bu unsurların algılanış biçimi burada belirleyicidir. Söz gelimi batı toplumlarında kız ve erkek kardeş birbirine daha uzak yetiştirilebilmekteyken, doğu toplumlarında erkek kardeşten kız kardeşi koruyup kollaması beklenir. Ya da abla rolü biçilen kız kardeşin tüm kardeşlerini koruması gerekir ve onlarla ilgili bazı sorumlulukları alması beklenir.

Bu bağlamda anne, baba ve çocuklar arasında ortaya çıkan ilişkiler ve iletişimler, aynı zamanda ailenin sosyal dinamiklerini de ortaya çıkarmaktadır. Bu dinamikler vasıtasıyla oluşan ilişkiler ağı ailedeki anne, baba ve çocukların tutum ve davranışlarına yön vermektedir. Temelde aile içi ilişkiler dinamiğinin şematik yapısı bu ögeler arasındaki iletişimin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Yıldırım'a (2013:139) göre aile yapısı içerisinde ilk öncelik anne baba ve çocuk ilişkilerine verilmelidir. Anne ve baba, aile içinde yer alan en temel statülerin başında gelmektedir. Bu statülere uygun bir biçimde ortaya konan davranışlara annelik ve babalık denir. Annelik ve babalık, toplumların kültür dünyalarına göre ve tarihsel dönemlere göre değişmektedir.

Elbette toplumsal değişme ile beraber anne baba rolü büyük ailedeki ilişki tarzının köklü değişimleri sonucunda çeşitli sorunlara maruz kalmıştır. Çünkü geniş ailelerdeki beklentiler ile çekirdek ailedeki beklentiler farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Bu farklılıklar aile bireylerine düşen sorumlulukları da etkilemektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ailenin her bir ferdi için ayrı ayrı görev ve sorumluluklar olduğu düşünülmesi ortaya çıkmaktadır. Bu fertler arasında en kritik role sahip kişi ise annedir. Annelik algısı aile içinde aynı zamanda çok önemli bir statüye de sahiptir. Anne statüsüyle ortaya çıkan anneliğin temel özellikleri arasında sevgi ve ilgi ihtiyacını karşılama, güven ve özgürlük ihtiyacını karşılama olarak sınıflandırılabilir (Güler ve Ulutak, 1992: 52).

Sevgi ihtiyacının karşılanması sürecinde ilk rol annenindir. Anne sevgisini hisseden çocuk daha mutlu ve sosyal çevresinde daha uyumlu bir kişilik sahibi olur. Buna karşın sevgi ve şefkatten yoksun olan çocuk uyum ve davranış bozuklukları sergileyebilir (Rozan, 1992:239). Özellikle yaşamının ilk yıllarında anne sevgisini alan ve bu paralelde gelişen çocukları daha sağlıklı bir şekilde diğer gelişim evrelerini de atlattıkları ve bu evrelerin sürelerinde sorun yaşanmadığı belirtilmektedir (Gordon, 1996). Sevgi ve ilgi sadece bir anne tutumu olarak yeterli değildir. Aynı zamanda baba sevgisi ve ilgisi de çocuk için önemlidir. Baba sevgisi anne sevgisinden farklı olarak koşulludur. Baba otorite ve kuralları temsil eder. Çocuk buna uydukça babanın daha fazla sevgisiyle karşılaşır. Dolayısıyla sevgi ilk olarak ailede öğrenilen ve oluşmaya başlayan bir duygudur. Sevginin en önemli aktörleri ise anne ve babalardır. Bundan dolayı anne ve babanın çocukların zaman ayırması ve onlarla beraber çeşitli faaliyetlerde bulunmaları gerekir (Yıldırım, 2013:140).

Aile içi iletişim üzerinde etkili olan unsurlardan birisi de çocuğun psiko seksüel gelişiminde anne babanın üstlendiği roldür. Çocukların cinsel kimliklerinin gelişmesinde anne babaların üstlendikleri rol önemli ve büyüktür. Küçük çocuklar kendi bedenleriyle oldukça fazla ilgilenirler ve yaşamlarının daha ilk yıllarında kendi bedenleri onlar için önemlidir.

Bebeğini kucağında tutan annenin sıcaklığı, rahatlığı ve gücü çocuğa haz ve güven verir. Annenin sesi teninin kokusu, bebeği tutuşu, sarılması gibi durumlar bebeğe sıcak mesajlar olarak yansır (Yavuzer, 1992: 123).

Tüm bu öğeler bir çocuğun aile içi iletişim dinamiklerinin birer parçasıdır. Bu parçalar çocukluktan itibaren bireyin önce ailesiyle sonra da çevresiyle iletişime geçmesi açısından önemli ve değerlidir. Bu süreçte iletişimin gelişmesi bazı engellere de takılabilmektedir. Aile bireylerinin birinin kaybı ya da aile yapısının bozulması gibi etkenler çocukların ve dolayısıyla da ailelerin iletişim dinamiklerinin temelden sarsılması anlamına gelmektedir. Bu süreçte uzman yardımı alınması aileden geri kalanların iletişim sistemlerinin bozulmaması ya da onarılması adına önemli görülmektedir.

Uyumsuz ve çatışmalı ilişki yaşayan anne-babalar evlilik ilişkisindeki sorunlarını çözümlenemedikleri durumlarda çocuklarının sorunlarına odaklanabilirler. Bu odaklanmanın altında birbirimizle eş olarak anlaşamıyoruz, bari anne baba olarak çözebileceğimiz ortak bir sorunda anlaşalım düşüncesi vardır. Kendi sorunlarıyla uğraştıkları zaman anne babasının kavga etmediğini fark eden çocuk sürekli, sorun yaratır ya da var olan sorununu artırabilir (Şendil ve Kaya-Balkan, 2005: 34). Bu durum aslında çocukluk döneminde yaşanan ve fizyolojik temeli bulunmayan problemlerin birçoğunun altında yatan temel sebepler arasındadır. Çocuklar sorunu engelleme mekanizmasını kendi sorunlarının varlığında algıladıklarında, kendi sorunlarının çözümünü geciktirmek ya da yeni sorunlar üretmekten geri kalmamaktadırlar. Bu anlamda anne babalarda kendi başarısızlıklarını çocukları üzerinden örtme girişiminde bulunmaktadırlar.

2.10.Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde Türkiye’de ve dünyada aile eğitimi konusunda yapılan araştırmalar belirli bir sıra ile incelenmiştir.

2.10.1.Türkiye’de Aile Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de aile konusunda son 50 yılda farklı disiplinlerin bakış açısına göre birçok araştırma yapılmasına rağmen psikolojik danışma alanında yapılan araştırmaların sayıca sınırlı olduğu görülmektedir. Yapılan literatür taramasında aile eğitimine yönelik farklı alanlarda bazı araştırmaların yapıldığı ifade edilebilir. Buna göre yapılan araştırmaları ailelere ve çocuklara yönelik olarak sınıflamak mümkündür.

Özellikle son dönemden itibaren ailelere yönelik yapılan araştırmalara bakıldığında Şeker (2013): Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olarak düzenlenen aile eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi başlıklı çalışmada, ebeveynlerin aktif olarak katıldıkları aile eğitimlerine yönelik görüşleri değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda ebeveynler davranış problemleriyle baş etme eğitimiyle bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığını, bilgilerini uygulama düzeylerinde artış olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Ayrıca tuvalet becerileri, yeme becerileri, giyinme-soyunma becerileri, iletişim becerileri, günlük yaşam becerileri ve sosyal yaşam becerilerinin kazandırılması konulu aile eğitimlerinin, ebeveynlerin çocuklarına beceri kazandırma yönünde olumlu etkileri olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Başka bir araştırmada Demircioğlu (2012): Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitimi programının aile işlevleri ve anne baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi başlıklı çalışmada, deney grubunda yer alan annelerin aile işlevleri ve çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Deney ve kontrol gruplarında yer alan annelerin çocuklarının sosyal beceri-öz bakım gelişim alanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Gruplar arası karşılaştırmalarda eğitici anne eğitim alan grup lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Haber mektupları yoluyla eğitim alan grup ile karşılaştırıldığında ise anneden anneye eğitim alan grup lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Ailelere yönelik hazırlanan bir başka araştırmada Demir (2011): Toplumda kültürün yaşatılması ve korunmasında, farklılıklara olan bakış açısı üzerinde eğitimciler ve anneler önemli kişiler olarak görülmekte ve model alınmakta olduklarını; eğitimcilik görevini yürütenlerle ebeveynlerin sahip oldukları kültürel özelliklerini (eğitim, bakış açısı, davranış, bilgi, örf, adet vb) doğru bir şekilde aktarımlarında; aile eğitim programlarının katkısının büyük olduğunu, özellikle de kişilerin başta kendileri olmak üzere çevresine ve yetiştirmekle sorumlu oldukları çocuklarına karşı davranışlarında doğrudan gözlenebilir olumlu bir etkisinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Özellikle Aile Eğitimi Programının eğitimci ve annelerin bakış açılarındaki önemli farklılıklar meydana getirdiği, farklı bakış açılarına yaklaşımlarını değiştirdiğini bu anlamda kendilerini zenginleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırmada aile eğitimi programının araştırma grubu tarafınca çok önemsendiği ve bu programın desteklenip yaygınlaşması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Başka bir araştırmada Balta (2010): Almanya'daki zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip Türk ailelerin gereksinimlerine yönelik bir eğitim programı hazırlamış ve sonuçta Almanya'daki zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip Türk aileleri için bilgilendirici aile

eğitimi uygulamasının, ailelerin BAET öncesi gereksinimleri ve bilgi düzeyleriyle, BAET sonrası gereksinimleri ve bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bir diğer araştırmada Sönmez (2008): Eve dayalı gündüz tuvalet kontrolü aile eğitimi programının annelerin kuruluk kaydı tutma ile gündüz tuvalet kontrolü kazandırma becerisini ve çocukların gündüz tuvalet kontrolünü kazanmasındaki etkisini incelemiş ve sonuç olarak, araştırma kapsamına dahil edilen annelerin, kuruluk kaydı tutma ve tuvalet kontrolü kazandırma becerilerinin alt amaçlarını gerçekleştirmesine yol açmıştır. Eve Dayalı Gündüz Tuvalet Kontrolü Aile Eğitimi Programının amaçlarını gerçekleştiren annelerin, çocuklarına tuvalet kontrolü eğitimi uygulaması, çocukların tümünün gündüz tuvalet kontrolünü kazanmasına yol açmıştır. Eve Dayalı Gündüz Tuvalet Kontrolü Aile Eğitimi Programının, çocukların kazandıkları tuvalet kontrolü becerisini, uygulamadan 3, 10 ve 17 gün sonra sürdürmelerine yol açtığı belirlenmiştir. Eve Dayalı Gündüz Tuvalet Kontrolü Aile Eğitimi Programı, uygulama güvenilirliği ve sosyal geçerlik açısından değerlendirildiğinde, uygulama açısından güvenilir ve sosyal açıdan geçerli bir program olduğu belirlenmiştir.

Güzel (2006) ise; dört- altı yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile eğitimine yönelik ihtiyaç duydukları konuların belirlenmesi başlıklı araştırmasında çocuğun davranış bozuklukları veya sorun olan problem durumların nedenleri, çocuğun saldırgan veya çekingen olmaması için yapılması gerekenler, sorun olan davranışlarda anne babaların uzmana danışma dışında neler yapabileceği, çocuklara olumlu davranışları öğretme konusunda anne babaların yapması gerekenler, çocuğa diş firçalama, düzenli uyuma gibi konularda anlamlı değişimlerin olduğu belirlenmiştir.

Gültekin (1999) ise; uygun olmayan davranışların azaltılmasında ebeveynler tarafından uygulanan davranışların etkisi konulu araştırmasında aile eğitim programının uygulanması sonucunda, ebeveynlerin çocuklarına yönelik uygun olmayan davranışlarının düzeltilmesi sürecinde, eğitim programının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Son olarak Cavkaytar (1998) ise: zihin engellilere öz bakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiğini incelediği araştırmasında, zihin engelli çocukların belirlenen becerileri bağımsızlık düzeyinde öğrendiklerini, izleme sürecinde de aynı performansı gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Bu araştırmalar Türkiye’de aile eğitimi bağlamında aileler ve çocuklara yönelik yapılan çalışmaları çeşitli yönleriyle ortaya koymakla beraber, yapılan çalışmaların sayıca yetersiz olduğunu da ortaya koymaktadır. Özellikle psikolojik danışma alanında son yıllarda daha çok dikkat çekmeye başlayan aile danışmanlığı konusunda daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulduğu düşünölmektedir.

2.10.2. Türkiye’de Anne- Baba Tutumlarına Yönelik Yapılan Araştırmalar

Anne baba tutumları son 30 yıldır Türkiye’de dikkati çeken konulardan birisidir. Bu konuda çeşitli kaynaklarda birçok makale, kitap, köşe yazısı, gazete haberi görebilmek mümkündür. Bununla beraber ailenin çok değişken bir yapıya sahip olduğuna önceki bölümlerde değinilmiştir. Bu bağlamda anne baba tutumlarının da özellikle psikolojik danışma alanında daha çok deneysel araştırmaya konu edinilmesine duyulan ihtiyaç yapılan literatür taramasında bir kez daha ortaya çıkmıştır. Özellikle ailelere yönelik yapılacak araştırmalarda bu konunun bir değişken olarak ele alınması, bu konunun başka hangi değişkenlerle ilişkili olduğunun ortaya konması ve literatürde var olan açığın kapatılması için önemlidir. Ayrıca yine literatür taramasıyla şu belirlenmiştir ki, özellikle son yirmi yılda bu konuda çok fazla ilişkisel araştırmanın yapıldığı, bununla beraber deneysel araştırmaların ise sayıca yetersiz olduğu belirlenmiştir.

İlişkisel araştırmalar bağlamında yapılan incelemede son beş yılda anne baba tutumlarıyla akademik başarı (Bozkurt - Tiryaki, 2014; Çapulcuoğlu, 2012; Erginbay, 2014), çocuk yetiştirme stilleri (Erginbay, 2014), akademik erteleme davranışı (Yatgın, 2014), bilişsel çarpıtmalar (Güral, 2012; Özsoy, 2014), çoklu zeka (Şahin - Zeteroğlu, 2014), öz-yeterlik (Yalnız, 2014), psikolojik eğilimler (Bülbül, 2014), bağlanma stilleri (Bollattekın, 2014), iletişim becerileri (Korap, 2013; Sönmez, 2014), benlik saygısı (Akça, 2012; Aktaş, 2011; Yücel, 2013), Saldırganlık (Kayan, 2012), sınav kaygısı (Çapulcuoğlu, 2012), utangaçlık (Gökmenoğlu, 2011), empati (Uyaroğlu, 2011), uyum düzeyi (Biricik, 2011), zorbalık (Toksöz, 2010; Yurttaş, 2010) ve suç işleme eğilim (Ersin, 2010; Ersen, 2010) gibi değişkenler arasında anlamlı ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Anne baba tutumları konusunda son 20 yılda yapılan araştırmalara bakıldığında ise hazırlanan eğitim programlarında bağımsız değişken olarak anne baba tutumlarının; çocuk gelişimi (Demircioğlu, 2012), bilişsel çarpıtmalar (Hacıömerlioğlu, 2008) konularında değişken olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

2.10.3. Yurt Dışında Aile Eğitime Yönelik Yapılan Araştırmalar

Ulusal düzeyde olduğu kadar yurtdışında da aileye ve ailenin eğitilmesine verilen önem dikkati çekmektedir. Bu konuda ailelere ve anne babalara çeşitli konularda eğitimler verildiği yapılan literatür taraması sonucunda belirlenmiştir. Li, Chan, Mak ve Lam (2013) aile eğitimi kapsamında çocuklarıyla kurdukları iletişimi güçlendirmeye yönelik çalışmışlardır. Sala Razi (2004) annelerin empatik becerilerinin artırılması konusunda çalışmıştır.

Franz, Weihrauch ve Schafer (2011) ve Srivastava, Gupta, Talukdar, Kalra ve Lahan (2011) aile eğitiminin çocukların uyum ve davranış sorunlarında anlamlı düzeyde bir azalmanın olduğu sonuçları elde edilmiştir. Kierfeld, Ise, Hanisch, Dorten ve Döpfner (2013) tarafından yapılan aile eğitimi çalışmasında, ailedeki bireyler daha az stres, kaygı ve depresyon ifade etmekle birlikte, çocuklarının da problem davranışlarında azalma olduğunu sonucu elde edilmiştir. Gelişen aile içi ilişkiler çocuk ve ergenlerin sosyal becerilerinin artmasında, uyum ve davranış sorunlarının azalmasında önemli etkisi bulunduğu belirlenmiştir (Raikes ve Thompson, 2008). Bir başka çalışmada aile eğitimi sayesinde ailelerin çocuklarıyla ilişkilerinde daha olumlu duygular ifade etmeye başladıkları ve çocuklarıyla yaşadıkları sorunlarda daha az endişe duydukları ortaya konmuştur (Michelson, Ben-Zion, James, Draper, Penney ve Day, 2014).

Aile eğitimi sonucunda anne ve babaların çocuklarıyla kurdukları ilişkilerinin artmasının, ebeveynlerinin kendilerine yönelik özgüvenlerinin artmasına (Winter, Morawska ve Sanders, 2012), dolayısıyla çocuklarının da özgüvenlerinin artmasına ve olumlu duygular yaşamalarına (Abraham ve Kerns, 2013) katkı sağladığı belirlenmiştir. Yapılan aile rehberliği eğitimi çalışmalarının aynı zamanda aile içi ilişkileri güçlendirdiği, çocuk ve ergenler için önleyici ve koruyucu ruh sağlığı alanlarında yer alan çalışmalarla uyumlu olduğu belirlenmiştir (Fabrizio, Lam, Hirschmann ve Stewart, 2013).

Sonuç olarak, aile eğitimi konusunda yurt dışında farklı konularda nitelikli araştırmalar yapıldığı, bununla beraber aile eğitimi konusunda Türkiye’de psikolojik danışma alanında yapılan bazı çalışmalar olmasına rağmen, alan uzmanlarına gerekli ve faydalı sonuçların sağlanması açısından halen yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu nedenle şu ifade edilebilir ki, ulusal literatürde daha önce aile eğitimi konusunda hazırlanan bir eğitim programının anne baba tutumları açısından ele alan bir araştırmanın olmadığı belirlenmiştir. Bu araştırma ile ortaya koyulacak sonuçların alan yazındaki var olan boşluğu doldurması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma gruplarının oluşturulması, kullanılan ölçme araçları, programlarda yer alan oturumların içeriği ve verilerin analizinde izlenen süreçle ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada yarı deneysel yöntem benimsenmiştir. Bu yöntemde yansız atama yerine deney ve kontrol grupları belirli şartlar üzerinden eşleştirilmeye çalışılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009:201). Ayrıca bu yöntemin tercih edilmesinin sebeplerinden birisi de sosyal bilimlerde gerçekleştirilen deneysel araştırmalarda deney üzerinde dış faktörlerin (ortamdan ya da kişiden kaynaklanabilecek etkiler) etkisini kontrol altında tutmanın zor olmasıdır (Borg ve Gall, 1989: 694; Cohen ve Manion, 1996:186).

Bu araştırmada, bağımlı değişken üzerindeki etkisi incelenen iki faktör bulunmaktadır. Burada birinci faktör bağımsız çalışma grupları (deney ve kontrol), diğer faktör bağımlı değişkene ilişkin farklı koşullardaki tekrarlı ölçümleri (ön test ve son test çalışmaları) ifade etmektedir. Bu nedenle, araştırmada iki faktörlü yarı deneysel desen (2*2'lik ön test ve son test/ deney-kontrol gruplu desen) benimsenmiştir. Araştırma deseni Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön test	İşlem	Son test
Deney Grubu	Aile Tutum Envanteri	7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı	Aile Tutum Envanteri
Kontrol Grubu	Aile Tutum Envanteri	-	Aile Tutum Envanteri

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 33 kişiden oluşmaktadır. Bu 33 kişilik gruptan 17 kişi deney 16 kişi kontrol grubunu oluşturmaktadır. Grubun tamamı evli bireylerden oluşmaktadır. Çalışma grubunun tamamı Osmaniye ilinin Kadirli ilçesinden seçilmiştir. Çalışma grubunun tamamı annedir. Grubun yaş ortalaması 39.45 (Ss:1.02) dir. Gelir düzeyine bakıldığında 8 kişi

2500 TL ve üzeri, 4 kişi 2000-2500 TL gelire, 4 kişi 1500-2000 TL gelire, 6 kişi 1000-1500 TL gelire, 9 kişi 500-1000 TL gelire ve 2 kişi de 500 TL ve altı gelire sahiptir. Grubun eğitim durumuna bakıldığında 19 kişi lise mezunu, 2 kişi ortaokul mezunu ve 12 kişi de ilkokul mezunudur.

Bağımlı değişkenler açısından deneme kontrol gruplarının tanımlanmasına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Gruplarının Aile Tutum Envanteri Ön Test Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Deneme			Kontrol		
	N	X	Ss	N	X	Ss
Demokratik Çocuk Yetiştirme	17	25.35	4.30	16	26.06	4.58
Çocuklarla Özdeşleşme	17	38.64	3.95	16	39.93	4.10
Uyma Davranışı	17	20.23	3.45	16	20.31	3.82
Sosyal Hareketlilik	17	37.52	4.36	16	37.81	6.67

Deneme ve kontrol grubundaki deneklerin Aile Tutum Envanteri ön test puanlarına göre bağımlı değişkenler açısından benzeşik olup olmadıkları Mann Whitney U Testi ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Deneme ve Kontrol Grubunun Aile Tutum Envanteri Ön Test Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

		N	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Demokratik Çocuk Yetiştirme	Deneme	17	15.88	270.00	117.00	
	Kontrol	16	18.19	291.00		.490
Çocuklarla Özdeşleşme	Deneme	17	15.65	266.00	113.00	
	Kontrol	16	18.44	295.00		.405
Uyma Davranışı	Deneme	17	17.18	292.00	133.00	.913
	Kontrol	16	16.81	269.00		
Sosyal Hareketlilik	Deneme	17	17.59	299.00	126.00	.717
	Kontrol	16	16.38	262.00		

Tablo 3 incelendiğinde, deneme ve kontrol gruplarının Aile Tutum Envanteri ön test puanlarının analizleri sonucunda deneme ve kontrol grubu arasında demokratik çocuk yetiştirme (U: 117.00 $p > .05$), çocuklarla özdeşleşme (U: 113.00 $p > .05$), uyma davranışı (U: 133.00 $p > .05$), sosyal hareketlilik (U: 126.00 $p > .05$) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre “Aile Tutum Envanteri açısından grupların deneme uygulamasına başlamadan önce ön test sıra ortalamaları açısından aralarında fark olmadığı, istatistikî açıdan birbirine denk olduğu söylenebilir.

3.3. Danışman

Araştırmacı, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi konusunda MEB bağlı hizmet içi eğitim kurslarına katılmıştır. Bu süreçte Aile Eğitimi (7-19 Yaş) Program Uygulamaları Seminerini yani uygulayıcı eğitimini 12/03/2012-16/03/2012 tarihlerinde, Sonra Aile Rehberliği (7-19 Yaş) Programı Eğitimi Kursunu yani formatörlük eğitimini 24/06/2013-28/06/2013 tarihlerinde almıştır. Halen MEB’e bağlı bir okulda rehber öğretmen olarak görev yapmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda katılımcılara ilişkin yaş, cinsiyet, aylık gelir durumu, ebeveynin eğitim durumu, medeni hali, daha önce bir eğitime katılıp katılmama durumu ve çocuk sayısına ilişkin sorular yer almaktadır.

3. 4. 2. Aile Tutum Envanteri

Öner ve Torun tarafından, ebeveynlerin çocuk bakımı tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır (Öner, 1996). Ebeveynlerin çocuklarına karşı otoriter veya demokratik tutumlarını yansıtan Demokratik/Otoriter Çocuk Yetiştirme Yöntemleri (DEMO-8 madde), ebeveynlerin bir yetişkin olarak çocuklarına karşı tahammül etme motivasyonlarının temelini yansıtan Çocukla Özdeşleşme (ÖZDEŞ-15 madde), aile düzeni ve yapısının geleneksel ahlak ve temel terbiyeye uygun sosyal normlarını yansıtan Uyma Davranışı (UYMA- 7 madde) ve ebeveynlerin toplumdaki hızlı sosyal değişiklik ve modernleşme sürecine uyumunu yansıtan Sosyal Hareketlilik (SOSHAR-15 madde) alt boyutlarından oluşan bir ölçektir (Torun, 1989). Dört alanda 45 maddeden oluşan ölçeğin bölümleri kuvvetle reddetmeden kabul etmeye doğru düzenlenmiş “katılmıyorum (1 puan)”, “biraz katılıyorum (2 puan)”, “oldukça katılıyorum (3 puan)”, “tamamen katılıyorum (4 puan)” şeklindeki dörtlü likert tipinde değerlendirilmektedir. Katılımcılardan verilen ifadelere seçenekten birini işaretlemeleri istenmektedir. Aile Tutum Envanteri puanlarının yüksek olması, alt gruplara göre; daha demokratik, çocuğuyla daha iyi özdeşim kuran, sosyal normlara daha fazla uyan ve uyumlu bir sosyal hareketlilik özelliğine sahip ebeveyn tutumu olarak yorumlanmaktadır. Aile Tutum Envanteri, güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarında 75 anneye uygulanmıştır. Yapılan analizlerde, alfa katsayısı .81 ve ortanca madde bırakma korelasyon katsayısı .34 olan 30 maddelik kısa anne formu elde edilmiştir. Daha sonra Öner (1996), geçerlik ve güvenilirliği düşük olan bazı maddeleri yeniden elden geçirerek 90 maddelik bir form elde etmiştir. Bir anne grubuna uygulanan bu maddelerden en güvenilir ve geçerli olan 45 tanesi son envanter formunu oluşturmuştur. Tezel Şahin ve Özyürek (2008), okul öncesi çocuğa sahip 381 anne ve 381 baba ile yaptıkları çalışmada Aile Tutum Envanteri alfa katsayısını toplam varyansı anne .86, baba .88; DEMO için anne .61, baba .65; ÖZDEŞ için anne .71, .74; UYMA için anne .59, baba .61; SOSHAR için anne .76, baba .78 olarak saptamışlardır.

3.5. İşlem Yolu

Araştırmanın tarama çalışması 2014-2015 eğitim öğretim yılı ikinci yarısında yapılmıştır. Çalışma grubunda yer almak isteyen ailelere duyuru yapılarak, gerçekleştirilecek eğitim çalışması hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Bilgilendirme sonunda eğitim programına katılmayı istediğini ifade eden ebeveynler ile bireysel görüşme yapılarak, uygulanacak eğitim programı hakkında ayrıntılı bilgilendirme çalışması yapılmıştır. Ebeveynlerin deneme grubunda yer alabilmeleri için; eğitim programına katılmayı gönüllü olarak istemeleri, eğitim programına düzenli devam etmelerini engelleyebilecek eğitim zamanı ile çakışan faaliyetlerinin bulunmaması temel esas olarak alınmıştır. Bu hususları karşılamayan ebeveynler deneme grubu aday listesinden çıkarılmışlardır. Daha sonra deney ve kontrol gruplarını oluştururken, Osmaniye Kadirli ilçesindeki bütün devlet ve özel okullardaki rehber öğretmenler vasıtasıyla 8 hafta sürecek bu aile eğitimine katılmak isteyen gönüllü velilere ulaşılmıştır. Katılmaya istekli olan velilerle eğitime başlanmıştır

3.6. “7-19” Aile Eğitimine Dayalı Grup Müdahalesi

Yapılan literatür taramasında 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı kapsamında anne baba tutumları açısından daha önce ele alan bir eğitim programına rastlanmamıştır. Bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı deney grubunu oluşturan deneklerle her biri yaklaşık 175-220 dakika arasında süren ve sekiz oturumdan oluşan 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programına dayalı grup müdahalesi uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Aşağıda bu uygulamanın kuramsal temelleri ve uygulamalarda kullanılan bazı tekniklere ilişkin bilgiler verilmiştir.

3. 7. Müdahale Programının Hazırlanışı

Bu araştırmada anne babalara yönelik 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'na dayanan grup müdahalesi hazırlanırken daha önceden bu konuda gerçekleştirilmiş deneysel müdahalelere ilişkin geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama araştırmalarda kullanılan programların incelenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Programların deneysel modellemeleri, kullanılan etkinlikler, uygulanışı, amacı ve süresine ilişkin incelemeler yapılmıştır. Bunun sonucunda oluşturulan programın kuramsal temelleri aşağıda ifade edilmiştir. Ayrıca hazırlanan müdahale programı Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında uzman üç akademisyen ve 14 psikolojik danışman tarafından ve incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

3. 8. Müdahale Programının Kuramsal Temelleri

Bu bölümde 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı temelinde hazırlanan ve uygulanan grup programının kuramsal temellerinden bahsedilmiştir. Programın geliştirilmesinde özellikle literatürde yer alan araştırmalarda ulaşılan sonuçlar ve araştırmacıların önerilerine yer verilmiştir.

Bir insanı bu dünyada sahip olabileceği en değerli varlığı çocuklarıdır. Anne babanın çabası ve endişesi çocuğu en iyi bir şekilde yetiştirmektir. Bunu yaparken de desteğe, onlara yol gösterecek bilgiye ihtiyaç duyarlar. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı ailelerin var olan bilgi ve becerilerini geliştirerek daha sağlıklı çocuklar yetiştirmelerini amaçlamaktadır. Program hazırlanırken çeşitli kuramlardan ve yaklaşımlardan yararlanılmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım, transaksiyonel analiz, çözüm odaklı yaklaşım, Klob'un öğrenme döngüsü (yaşayarak öğrenme), çoklu zekâ kuramı, beş aşamalı eğitim süreci vb. Bunun yanında 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda Joyce ve Showers'in beş temel bileşeni dikkate alınarak, anne ve babaların çocuklarına yönelik davranış ve tutum değişikliği amaçlanmıştır. Ayrıca destekleme, anne babalar arasında işbirliği ve akran desteği ile anında ve sürekli uygulama fırsatının verilmesi demektir. Başarılı bir eğitim, ev koşullarına önem vermesi ve anne babaların öğrenme fırsatlarını olumsuz etkileyen zaman ve zamanlama sorunlarına çözümler bulması gerekir.

Araştırmalardan elde edilen bulgular, beceri kazanmanın ve bu becerileri çeşitli durumlarda kullanma yeterliliği, öğrenilenlerin, gerçek yaşamda uygulanması gerekliliğini göstermektedir. Uygulama becerisi kazanma katılımcıların öğrendiklerinin oturumdan sonra desteklenmesi ile ilişkilidir. Aşamalı Eğitim Metodolojisinin Uygulanması konusunda ise araştırmalar, kişilerin sadece dinlemeleri veya not almaları gerektiren sözlü anlatım yoluyla eğitilmesi durumunda kendilerine verilen bilgilerin sadece %5'inin hatırlandığını ve uygulandığını göstermektedir. Model oluşturma, öğrenilenler konusunda uygulama yapma ve bunların ne kadar iyi öğrenildiği konusunda yorumları içeren 5 aşamalı eğitim yönteminin kullanılması halinde verilen bilgilerin yaklaşık %75'i hatırlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu yöntemin kullanım örnekleri parantez içinde verilmiştir.

Eğitimci oturumlarda şu çalışmaları yapar:

- Konu hakkında genel bilgileri sunar. (oturuma başlama)
- Katılımcıların kendi öğrendiklerini kavramsallaştırabilmeleri için örnekler, hikayeler, fotoğraflar, etkinlikler yoluyla bilgilerin modellerinin oluşturulmasını sağlar. (slayt sunum, öyküler, örnek olay kartları vb.)

- Bunların ardından katılımcılar daha sonra; becerilerle ilgili kendi aralarında uygulama yaparlar. (etkinlikler)
- Katılımcıların gerçek durumlarda uygulamalar yapmalarını sağlamak, bu becerileri kendi aileleri ile paylaşabilmek için evlerinde faaliyetlerde bulunurlar. (aktivite belirleme ve oturum bitirme teknikleri)
- Becerileri, başarı düzeyleri konusunda ev halkından, diğer katılımcılardan geri bildirim alırlar. (oturuma başlama)
- Eğitim ortamında bu geri bildirimleri paylaşırlar ve bir sonraki oturum başlangıcında başka yorumları ve geri bildirimleri dinlerler. (oturuma başlama)
- Öğrendiklerinin ailelerinin günlük yaşamının bir parçası haline gelmesi için ailelerin ve programdaki diğer katılımcıların sürekli desteği ile öğrendiklerini evde uygularlar. (ev ödevleri)

Bunların yanında 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın amacı ailelere bazı becerileri kazandırırken aynı zamanda karşılaştıkları bazı sorunlara çözüm getirmektir. Çözüm odaklı yaklaşımlar, bir kişiye herhangi bir durumu iyileştirmek için yardımcı olmak istediğimizde sorun üzerinde odaklaşan sorular sormak yerine; çözüm bulması üzerinde odaklaşan soruların sorulmasının daha iyi olduğunu göstermiştir. Çözüm odaklı yaklaşımların kökeni, Çözüm odaklı kısa süreli terapi, 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde aile terapisi geleneğinden doğmuş bir psikoterapi yaklaşımıdır. 1960'lardan bu yana kısa süreli terapinin uzun süreli terapi kadar etkili olduğunu ve insanların çoğu tarafından tercih edildiğini gösteren çok sayıda çalışma yapılmıştır. Sonuç olarak bu araştırmada hazırlanan müdahale programında yukarıda yer alan araştırma sonuçlarına ve önerilere paralel olarak ailelere 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda çeşitli etkinlikler kullanılmıştır. Bu etkinlikler aşağıda sıralanmıştır.

3. 9. Müdahale Programını Oluşturma Sürecinde Kullanılan Etkinlikler

3.9.1. İlk Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Birinci oturumda kullanılan etkinlikler, çocuğum büyüyor, biz gençken, çözüm üretme becerilerini desteklemek, eski dostlar, çocuklarımla beraber yapacaklarım, bugün neler öğrendim, serbest kürsü olarak sıralanabilir. Etkinliklerin temel hedefleri şöyle ifade edilebilir. Ergenlik dönemindeki gelişim alanlarını tanırlar. Ergenlik dönemindeki değişimleri fark ederler. Ergenlik döneminde hem çocuklara hem de yakın çevresine nasıl destek

olabileceklerinin farkına varırlar. Ergenlik döneminde gelişim dönemlerini desteklemeye yönelik bilgi ve beceriler kazanırlar.

Etkinliklerin uygulama Sürecinde, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın tanıtımı, grup kuralları için kontratın yapılması, katılımcılarla tanışmak için tanışma etkinliği düzenlenmesi, bu haftaki oturumda ulaşmak istediğimiz amaçların ifade edilmesi, etkinliklerle oturumun uygulanması, aktivite belirleme çalışmasının yapılması, oturumu bitiriliş etkinliği olan bugün neler öğrendim etkinliğini uygulanması ve serbest kürsü ile bu hafta anlatılacak "Ergeni Tanımak" modülü tamamlanmıştır.

3.9.2. İkinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

İkinci oturumda kullanılan etkinlikler iletişim ne zaman başlar, uzaylı oyunu, günüm nasıl geçiyor, sözsüz iletişim, iletişim engelleri, deneme koltuğu, sen hep böylesin, eşini duymak, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugünkü duygu ve düşüncelerim, serbest kürsü şeklinde sıralanabilir. Etkinliklerin temel hedefleri şöyle ifade edilebilir; iletişim ile ilgili temel bilgiler edinirler. İletişimde zamanı etkin olarak düzenleyebilirler. Ergen çocuklarına yönelik kullanabilecekleri iletişim becerilerini geliştirirler.

Etkinliklerin uygulama sürecinde, katılımcıların geçen hafta evde uyguladıklarının paylaşılması, iletişimin ne zaman başladığının anlaşılması, iletişimde pin kodlarının öneminin fark edilmesi, sağlıklı ilişki için zamanı yapılandırmanın kavranması, sözlü mü yoksa sözsüz mü iletişimin daha etkili olduğunun öğrenilmesi, iletişimde kullandığımız engellerin fark edilmesi, örnek uygulamanın yapılması, kendini ifade ederken sen-ben dilinin farkının ne olduğunun kavranması, eşler arası iletişimin aile içi ilişkiye etkisinin ne olduğunun fark edilmesi, aktivite belirleme ve serbest kürsü ile oturum tamamlandı.

3.9.3. Üçüncü Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Üçüncü oturumda kullanılan etkinlikler neydik, ne olduk?, aile içi ilişkiler, sağlıklı ilişki, ihtiyaçlarımız, anne baba, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugünkü duygu ve düşüncelerim, serbest kürsü şeklinde sıralanabilir.

Etkinliklerin temel hedefleri ise şöyle ifade edilebilir; bir anne baba ve eş olarak aile içindeki rollerini farkına varırlar. Sağlıklı bir ilişki için gerekli becerileri kazanırlar. Etkinliklerin uygulanma sürecinde katılımcıların bir hafta boyunca evde yaptıkları uygulamaların paylaşılması, hayatımızdaki önemli olayları ve zorluklarla baş edebilme, aile içi ilişkilerin diğer ilişkilere etkisinin fark edilmesi, sağlıklı ilişki için gerekli olan beceri ve yaklaşımların neler olduğunun öğrenilmesi, insanların temel ihtiyaçlarının neler olduğunun

bilinmesi, anne, baba ve ebeveyn olmanın görev ve sorumluluklarının neler olduğunun bilinmesi, ebeveynlerin çocuklar karşısında nasıl davranması gerektiğinin bilinmesi, bu hafta uygulanacak aktivitelerin seçilmesi, bugünkü duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi ve serbest kürsü ile oturum tamamlandı.

3. 9. 4. Dördüncü Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Dördüncü oturumda kullanılan etkinlikler kontrol kimde, güç kullanma çalışması, yaşam pozisyonu alıştırmaları, aile tutumları, yetkin tutum, biz de gençtik, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugün neler öğrendim, serbest kürsü şeklinde sıralanabilir.

Etkinliklerin uygulanmasında belirlenen temel hedefler ise şöyle sıralanabilir; aile içi farklı tutumların kendileri ve çocukları üzerindeki etkisinin farkında olurlar. Sağlıklı bir ilişki için yetkin tutum becerisi geliştirilir. Etkinliklerin uygulama sürecinde katılımcıların evde yaptıkları uygulamaların paylaşılması, çocuklarla ilişkilerde kontrolün kimde olduğunun fark edilmesi, güç kullanmanın kişi üzerindeki etkilerinin neler olduğunun öğrenilmesi, karşımızdaki kişiyi nasıl algıladığımızın onunla ilişkimize etkisi, sağlıklı olmayan aile tutumlarının neler olduğunun öğrenilmesi, yetkin tutumun öğrenilmesi ve uygulanması, katılımcıların ergenlik dönemindeki anne-babaları ile yaşadıkları ilişkilerin kendi üzerlerindeki etkisinin neler olduğunu görmesi, aktivite çalışmasının yapılması, oturumun değerlendirilmesinin yapılması ve serbest kürsünün uygulanması ile oturum tamamlandı

3. 9. 5. Beşinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Beşinci oturumda kullanılan etkinlikler haber ver, risk takvimi, baş edebilirim, riskler mat, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugün neler öğrendim, serbest kürsü şeklinde sıralanabilir.

Etkinliklerin uygulanmasında belirlenen temel hedefler ise şöyle sıralanabilir; risk etkenlerinin kendileri ve çocukları üzerindeki duygusal ve davranışsal etkilerinin farkında olurlar. Riskli durumlar karşısında, uygun yaklaşımlarla hareket etme becerisi geliştirirler.

Etkinliklerin Uygulanma Süreci ise şöyledir; Katılımcıların evde yaptıkları uygulamaları paylaşması ve geri bildirim verilmesi, hayatımızdaki risklerin farkına varılması, risk takviminin oluşturulması, riskli davranışlara karşı nelerin yapılabileceğinin öğrenilmesi, riskleri ortadan kaldırmak için “Riskler Mat” ile çözüm yollarının üretilmesi, bu hafta uygulanacak aktivitelerin belirlenmesi, “Riskli Yönetmek” oturumunun değerlendirilmesi ve serbest kürsü uygulaması ile oturum tamamlandı.

3. 9. 6. Altıncı Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Altıncı oturumda kullanılan etkinlikler anne babamız ve biz, çocukla paylaşılanlar, olumlu disiplin yöntemleri, takdir ve eleştiri, eleştirme yöntemi, çocuğumla beraber yapacaklarım, yönlendirme ve kendime mektup, serbest kürsü şeklinde sıralanabilir.

Etkinliklerin uygulanmasında belirlenen temel hedefler ise şöyle sıralanabilir; kişiliğin oluşumu ve davranış değiştirmede kullanılabilecek yöntemler hakkında bilgi edinirler. İstenmeyen davranışı değiştirebilme ve olumlu davranışı kalıcı hale getirebilme becerisi kazanırlar.

Etkinliklerin Uygulama Süreci ise şöyledir; Katılımcıların evdeki uygulamalarını paylaşması ve geri bildirim alması, kişiliğin nasıl oluştuğunun öğrenilmesi, kişilik oluşumunda anne ve babanın etkisinin fark edilmesi, çocuğun kişiliğinin sağlıklı gelişmesi için kişiliğin üç farklı yönünün de kullanılması, olumlu disiplin yöntemleri ile davranışı nasıl kalıcı hale getirebileceğimizin öğrenilmesi, takdir ve eleştirinin kişiliğe ve davranışlara etkisinin fark edilmesi, ergenlerin takdir ve eleştiriye bakışının nasıl olduğunu bilinmesi, “Sandviç” tekniğinin öğrenilmesi ve uygulanması, bu hafta uygulanacak aktivitelerin belirlenmesi, katılımcıların çocuklarının olumlu yönlerini fark etmelerini sağlanması ve hayatı planlamanın önemini kavranması ve serbest kürsü ile 6. Oturum tamamlandı.

3. 9. 7. Yedinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Yedinci oturumda kullanılan etkinlikler farklı yaşlarda çatışmanın algılanışı, çatışma çözme, gevşeme egzersizleri, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugünkü duygu ve düşüncelerim, serbest kürsü şeklinde sıralanabilir.

Etkinliklerin uygulanmasında belirlenen temel hedefler ise şöyle sıralanabilir; Çatışma hakkında bilgi edinirler. Dönem özelliklerinden kaynaklanan çatışmaları fark ederler. Çatışma çözme becerisi kazanırlar.

Etkinliklerin Uygulama Süreci ise şöyledir: Katılımcıların evdeki uygulamalarını paylaşması ve geri bildirim alması, çatışmanın ne olduğunun ve türlerinin bilinmesi, farklı yaş dönemlerinde çocukların çatışmaya bakışının nasıl olduğunun öğrenilmesi, çatışmanın nasıl olduğunun fark edilmesi, çatışmaya karşı çatışma çözme basamaklarının uygulanması, ilişki stratejilerinin neler olduğunun öğrenilmesi ve çocuklarla ilişkilerimizde bu stratejileri nasıl kullanabileceğimizin öğrenilmesi, öfkenin nasıl kontrol edilebileceğinin uygulamayla gösterilerek öfke kontrolünün kazandırılması, bu hafta çocuklarla beraber yapılacak etkinliklerin belirlenmesi, oturumun değerlendirilmesinin yapılması ve serbest kürsünün uygulanması ile Uzlaşabilmek oturumu tamamlandı.

3. 9. 8. Sekizinci Oturumda Kullanılan Etkinlikler ve Uygulanma Süreci

Son oturumda kullanılan etkinlikler: Kendimden mektup, hedeflerim, yaşam pusulası, kararı değerlendirmek, umduğun mu? Bulduğun mu?, meslek seçiminde çocuğa nasıl yardımcı olabilirim, neler yapabilirim, tek tek, veda şeklinde sıralanabilir.

Etkinliklerin uygulanmasında belirlenen temel hedefler ise şöyle sıralanabilir; Geleceği planlamanın çocuklarının geleceği ve meslek seçimindeki önemini kavrarlar. Geleceği planlamada ve meslek seçiminde kendi rollerinin önemini öğrenirler. Geleceği planlamada bireysel ve toplumsal engellerin farkına varırlar.

Etkinliklerin Uygulama Süreci ise şöyledir: Evde yapılan uygulamaların grupta paylaşılması ve geri bildirimlerin alınması, planlanan etkinliklerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesinde kimin etkili olduğunun fark edilmesi, hayal ve hedeflerin önemi, çocuklarımıza karşı hedeflerimizin ve hayallerimizin farkına varmak, hayallerin ve hedeflerin gerçekçi olup olmadığının tartışılması hayal ve hedeflerin çocuklarının özelliklerine uygun olup olmadığının tartışılması, ebeveynlerin meslek seçiminde çocuğa nasıl yardım edebileceği, olumlu duygu ve düşüncelerle kişilerin eğitimi tamamlamasını sağlamak ve veda etkinliğinin uygulanması.

Tablo 4. Programda Yer Alan Etkinlikler ve Haftalara Göre Dağılımı

Haftalar	Etkinlikler
1.Hafta	Çocuğum büyüyor, biz gençken, çözüm üretme becerilerini desteklemek, eski dostlar, çocuklarımla beraber yapacaklarım, bugün neler öğrendim, serbest kürsü
2.Hafta	İletişim ne zaman başlar, uzaylı oyunu, günüm nasıl geçiyor, sözsüz iletişim, iletişim engelleri, deneme koltuğu, sen hep böylesin, eşini duymak, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugünkü duygu ve düşüncelerim, serbest kürsü
3.Hafta	Neydik, ne olduk?, aile içi ilişkiler, sağlıklı ilişki, ihtiyaçlarımız, anne baba, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugünkü duygu ve düşüncelerim, serbest kürsü
4.Hafta	Kontrol kimde, güç kullanma çalışması, yaşam pozisyonu alıştırmaları, aile tutumları, yetkin tutum, biz de gençtik, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugün neler öğrendim, serbest kürsü
5.Hafta	Haber ver, risk takvimi, baş edebilirim, riskler mat, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugün neler öğrendim, serbest kürsü
6.Hafta	Anne babamız ve biz, çocukla paylaşılanlar, olumlu disiplin yöntemleri, takdir ve eleştiri, eleştirme yöntemi, çocuğumla beraber yapacaklarım, yönlendirme ve kendime mektup, serbest kürsü
7.Hafta	Farklı yaşlarda çatışmanın algılanışı, çatışma çözme, gevşeme egzersizleri, çocuğumla beraber yapacaklarım, bugünkü duygu ve düşüncelerim, serbest kürsü
8.Hafta	Kendimden mektup, hedeflerim, yaşam pusulası, kararı değerlendirmek, umduğun mu? Bulduğun mu?, meslek seçiminde çocuğa nasıl yardımcı olabilirim, neler yapabilirim, tek tek, veda

3.10. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin istatistiksel analizi için öncelikle aile tutum envanteri alt boyutlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra deneme ve kontrol gruplarında yer alan deneklerin sayılarının 30'dan az olması ve grupların ölçümlerde aldıkları puanların normal dağılıma uymamaları nedeniyle, parametrik olmayan istatistikler kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2012). 7- 19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı öncesi deneme ve kontrol gruplarına ön test, eğitimin tamamlanmasından sonra son test uygulanmıştır. Deneme grubunda 17 denek, kontrol grubunda yine 16 denek yer almıştır.

Deneme ve kontrol grubunun ön test ve son testleri arasında anlamlı fark olup olmadığı Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile deneme ve kontrol grubu puanları arasındaki farkın anlamlılığı için Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Deneme ve kontrol gruplarının ön test, son testten elde edilen veriler, SPSS-WINDOWS 15.0 paket programıyla çözümlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerinin istatistiksel analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1.1. Deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası ‘‘Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu’’ puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Bu denence deneme grubunun eğitim programı sonrası Demokratik Çocuk Yetiştirme puanlarının, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olup olmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 5’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 5: Deneme Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Ön Test	17	25.35	4.30
Son Test	17	28.17	2.94

Tablo 5 incelendiğinde, deneme grubundaki demokratik ön test puan ortalaması 25.35 iken, deneme sonrası 28.17’e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 6: Deneme Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	4	4.75	19.00	2.52	.011
Pozitif Sıra	12	9.75	117.00		
Eşit	1				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 6 incelendiğinde, analiz sonuçları araştırmaya katılan deneklerin Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu alt ölçeğinden aldıkları deneme öncesi ve deneme sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($z= 2.52, p<.05$). Fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın son test puanı lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmekte ve düzenlenen eğitim programının deneklerin Demokratik Çocuk Yetiştirme puanlarının artmasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

1.2. Deneme grubunun aile rehberliği sonrası ‘‘çocuklarla özdeşleşme’ puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Bu denence deneme grubunun eğitim programı sonrası çocuklarla özdeşleşme puanlarının, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde düşük olup olmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , $\bar{X}$ ve S_s değerleri Tablo 7’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 7: Deneme Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	S_s
Ön Test	17	38.64	3.95
Son Test	17	43.76	5.21

Tablo 7 incelendiğinde, deneme grubundaki bireylerin çocuklarla özdeşleşme ön test puan ortalaması 38.64 iken, deneme sonrası 43.76’ya yükseldiği görülmektedir.

Tablo 8: Deneme Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	3	6.83	20.50	2.45	.014
Pozitif Sıra	13	8.88	115.50		
Eşit	1				

* Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 8 incelendiğinde, analiz sonuçları araştırmaya katılan deneklerin çocuklarla özdeşleşme alt ölçeğinden aldıkları deneme öncesi ve deneme sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($z= 2.45$, $p<.05$). Fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın son test puanı lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmekte ve düzenlenen eğitim programının deneklerin çocuklarla özdeşleşme puanlarının artmasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

1.3. Deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası ‘‘uyma davranışı’’ puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

Bu denence deneme grubunun eğitim programı sonrası uyma davranışı puanlarının, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde düşük olup olmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , $\bar{X}$ ve S_s değerleri Tablo 9’da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 9: Deneme Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	S_s
Ön Test	17	20.23	3.45
Son Test	17	22.82	2.94

Tablo 9 incelendiğinde, deneme grubundaki deneklerin uyma davranışı ön test puan ortalaması 20.23 iken, deneme sonrası 22.82’ye yükseldiği görülmektedir.

Tablo 10: Deneme Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	4	6.75	27.00	2.35	.018
Pozitif Sıra	13	9.69	126.00		
Eşit	0				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 10 incelendiğinde, analiz sonuçları araştırmaya katılan deneklerin uyma davranışı alt ölçeğinden aldıkları deneme öncesi ve deneme sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($z= 2.35$, $p<.05$). Fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın son test puanı lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmekte ve düzenlenen eğitim programının deneklerin uyma davranışı puanlarının azalmasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

1.4. Deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası ‘‘sosyal hareketlilik’’ puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Bu denence deneme grubunun eğitim programı sonrası sosyal hareketlilik puanlarının, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde düşük olup olmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , $\bar{X}$ ve S_s değerleri Tablo 11’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 11: Deneme Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	S_s
Ön Test	17	37.52	4.36
Son Test	17	42.88	8.33

Tablo 11 incelendiğinde, deneme grubundaki ergenlerin sosyal hareketlilik ön test puan ortalaması 37.52 iken, deneme sonrası 42.88’e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 12: Deneme Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	5	6.20	31.00	1.91	.055
Pozitif Sıra	11	9.55	105.00		
Eşit	1				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 12 incelendiğinde, analiz sonuçları araştırmaya katılan deneklerin sosyal hareketlilik alt ölçeğinden aldıkları deneme öncesi ve deneme sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($z= 1.91$, $p>.05$). Bu sonuca göre, denence desteklenmemekte ve düzenlenen eğitim programının deneklerin sosyal hareketlilik puanlarının artmasında önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

1.5. Kontrol grubunun “demokratik çocuk yetiştirme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Bu denence deneklerin demokratik çocuk yetiştirme son test puanlarının ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 13’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 13: Kontrol Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Ön Test	16	26.06	4.58
Son Test	16	27.37	3.32

Tablo 13 incelendiğinde, kontrol grubundaki deneklerin demokratik çocuk yetiştirme ön test puan ortalaması 26.06 iken, deneme sonrası 27.37’e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 14: Kontrol Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	8	5.50	44.00	.913	.361
Pozitif Sıra	7	10.86	76.00		
Eşit	1				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 14 incelendiğinde analiz sonuçlarında, araştırmaya katılan deneklerin demokratik çocuk yetiştirme alt ölçeğinden aldıkları ön test ve son test fark puanlarının sıra ortalamaları

ve toplamları dikkate alındığında anlamlı bir fark olmadığı ($z=.913$, $p>.05$) görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

1.6. Kontrol grubunun “çocuklarla özdeşleşme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Bu denence deneklerin çocuklarla özdeşleşme son test puanlarının ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n , $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 15’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 15: Kontrol Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Ön Test	16	39.93	4.10
Son Test	16	39.68	7.11

Tablo 15 incelendiğinde, kontrol grubundaki deneklerin çocuklarla özdeşleşme ön test puan ortalaması 39.93 iken, deneme sonrası 39.68’e düştüğü görülmektedir.

Tablo 16: Kontrol Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	8	8.06	64.50	.257	.798
Pozitif Sıra	7	7.93	55.50		
Eşit	1				

*Pozitif sıralar temeline dayalı

Tablo 16 incelendiğinde analiz sonuçlarında, araştırmaya katılan deneklerin çocuklarla özdeşleşme alt ölçeğinden aldıkları ön test ve son test fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında anlamlı bir fark olmadığı ($z=.257$, $p>.05$) görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

1.7. Kontrol grubunun “uyma davranışı” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Bu denence deneklerin uyma davranışı son test puanlarının ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 17’de, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 17: Kontrol Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Ön Test	16	20.31	3.82
Son Test	16	22.31	3.17

Tablo 17 incelendiğinde, kontrol grubundaki deneklerin uyma davranışı ön test puan ortalaması 20.31 iken, deneme sonrası 22.31’e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 18: Kontrol Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	6	6.92	41.50	1.372	.170
Pozitif Sıra	10	9.45	94.50		
Eşit	0				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 18 incelendiğinde analiz sonuçlarında, araştırmaya katılan deneklerin uyma davranışı alt ölçeğinden aldıkları ön test ve son test fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında anlamlı bir fark olmadığı ($z=1.372$, $p>.05$) görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

1.8. Kontrol grubunun “sosyal hareketlilik” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Bu denence deneklerin sosyal hareketlilik son test puanlarının ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olup, puanlar arasındaki fark Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 19’da, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları ise Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 19: Kontrol Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Ön Test	16	37.81	6.67
Son Test	16	40.75	7.42

Tablo 19 incelendiğinde, kontrol grubundaki deneklerin sosyal hareketlilik ön test puan ortalaması 37.81 iken, deneme sonrası 40.75’e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 20: Kontrol Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	6	7.33	44.00	1.243	.214
Pozitif Sıra	10	9.20	92.00		
Eşit	0				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 20 incelendiğinde analiz sonuçlarında, araştırmaya katılan deneklerin sosyal hareketlilik alt ölçeğinden aldıkları ön test ve son test fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında anlamlı bir fark olmadığı ($z=1.243$, $p>.05$) görülmektedir. Bu sonuca göre, denence desteklenmektedir.

1.9. “Demokratik çocuk yetiştirme” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Bu denence, aile rehberliği eğitimi sonrası demokratik çocuk yetiştirme düzeyi, ön test ve son test fark puanları bakımından deneme ve kontrol grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin olup, puan farklarının anlamlılığı için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 21’de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 21: Deneme ve Kontrol Grubu Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

		N	X	Ss
Deneme	Ön test	17	25.35	4.30
	Son Test		28.17	2.94
Kontrol	Ön Test	16	26.06	4.58
	Son Test		27.37	3.32

Tablo 21 incelendiğinde, deneme grubundaki deneklerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında 2.82 puanlık bir artış olduğu, kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında ise 1.31 puanlık bir artma olduğu görülmektedir.

Tablo 22: Deneme ve Kontrol Grubunun Demokratik Çocuk Yetiştirme Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları

	n	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Deneme	17	18.26	310.50	114.50	.436
Kontrol	16	15.66	250.50		

Tablo 22 incelendiğinde analiz sonuçları, Deneme ve Kontrol (U: 114.50 $p>.05$) grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, aile rehberliği programının deneme grubunda yer alan deneklerin Demokratik çocuk yetiştirmelerini arttırmada etkili olmadığını gösterir. Bu sonuç, ifade edilen denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

1.10. “Çocuklarla özdeşleşme” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Bu denence, aile rehberliği eğitimi sonrası Çocuklarla özdeşleşme düzeyi, ön test ve son test fark puanları bakımından Deneme ve kontrol grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin olup, puan farklarının anlamlılığı için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Gruplara ilişkin n , $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 23’de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 23: Deneme ve Kontrol Grubu Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

		N	X	Ss
Deneme	Ön test	17	38.64	3.95
	Son Test		43.76	5.21
Kontrol	Ön Test	16	39.93	4.10
	Son Test		39.68	7.11

Tablo 23 incelendiğinde, deneme grubundaki deneklerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında 5.12 puanlık bir artış olduğu, kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında ise -0.25 puanlık bir azalma olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Deneme ve Kontrol Grubunun Çocuklarla Özdeşleşme Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	n	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Deneme	17	20.53	349.00	76.00	.031
Kontrol	16	13.25	212.00		

Tablo 24 incelendiğinde analiz sonuçları, Deneme ve Kontrol (U: 76.00 p<.05) grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, aile rehberliği programının deneme grubunda yer alan deneklerin Çocuklarla özdeşleşmede etkili olduğunu gösterir. Bu sonuç, ifade edilen denencenin desteklendiğini göstermektedir.

1.11. “Uyma davranışı” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Bu denence, aile rehberliği eğitimi sonrası Uyma davranışı düzeyi, ön test ve son test fark puanları bakımından Deneme ve kontrol grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin olup, puan farklarının anlamlılığı için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 25’de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise Tablo 26’de verilmiştir.

Tablo 25: Deneme ve Kontrol Grubu Uyma Davranışı Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

		N	X	Ss
Deneme	Ön test	17	20.23	3.45
	Son Test		22.82	2.94
Kontrol	Ön Test	16	20.31	3.82
	Son Test		22.31	3.17

Tablo 25 incelendiğinde, deneme grubundaki deneklerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında 2.59 puanlık bir artış olduğu, kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında ise 2 puanlık bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 26: Deneme ve Kontrol Grubunun Uyma Davranışı Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	n	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Deneme	17	17.47	297.00	128.00	.772
Kontrol	16	16.50	264.00		

Tablo 26 incelendiğinde analiz sonuçları, Deneme ve Kontrol (U: 128.00 p<.05) grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, aile rehberliği programının deneme grubunda yer alan deneklerin Uyma davranışında etkili olmadığını gösterir. Bu sonuç, ifade edilen denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

1.12. “Sosyal hareketlilik” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Bu denence, aile rehberliği eğitimi sonrası Sosyal hareketlilik düzeyi, ön test ve son test fark puanları bakımından Deneme ve kontrol grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin olup, puan farklarının anlamlılığı için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Gruplara ilişkin n, $\bar{X}$ ve Ss değerleri Tablo 27’de, Mann Whitney U Testi sonuçları ise Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 27: Deneme ve Kontrol Grubu Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

		N	X	Ss
Deneme	Ön test	17	37.52	4.36
	Son Test		42.88	8.33
Kontrol	Ön Test	16	37.81	6.67
	Son Test		40.75	7.42

Tablo 27 incelendiğinde, deneme grubundaki deneklerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında 5.36 puanlık bir artış olduğu, kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puan ortalamaları ile son test puan ortalamaları arasında ise 2.94 puanlık bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 28: Deneme ve Kontrol Grubunun Sosyal Hareketlilik Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	n	Sıra ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Deneme	17	17.71	301.00	124.0	.665
Kontrol	16	16.25	260.00		

Tablo 28 incelendiğinde analiz sonuçları, Deneme ve Kontrol (U: 124.0 $p < .05$) grubu arasında deneme grubu lehine anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, aile rehberliği programının deneme grubunda yer alan deneklerin Sosyal hareketlilik davranışında etkili olmadığını gösterir. Bu sonuç, ifade edilen denencenin desteklenmediğini göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın bulguları ilgili literatür bağlamında tartışılmıştır. Bu bağlamda araştırma deneysel bir model içerdiğinden hem araştırma sonuçları hem de araştırmada kullanılan 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın süresi, oturum sayısı ve kullanılan etkinlikler gibi özellikleri literatür bağlamında tartışılmıştır.

5.1. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Demokratik Çocuk Yetiştirme Yönelimine Etkisi

Denence 1.1.'de deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası “Demokratik Çocuk Yetiştirme Tutumu” puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yükseleceği ifade edilmiştir. Denence 1.5.'te kontrol grubunun “demokratik çocuk yetiştirme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmayacağı belirtilmiştir. Denence de “Demokratik Çocuk Yetiştirme” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşacağı savunulmuştur.

Bu bağlamda tartışmaya ilk olarak 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı sonrasında deneme ve kontrol grupları açısından alınan puanlarda ne gibi anlamlı farklılıkların olup olmadığının incelenmesiyle başlanmıştır. Araştırmada ulaşılan ilk bulguya göre, yalnızca deneme grubu içinde yapılan değerlendirmede, demokratik çocuk yetiştirme tutumu boyutunda grubun puanlarının eğitim programından öncesine kıyasla anlamlı düzeyde yükseldiği belirlenmiştir. Bu bulgu sadece kontrol grubu açısından değerlendirildiğinde, beklendiği gibi anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bunlara ek olarak, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın uygulanmasından sonra deneme ve kontrol grupları arasındaki değişim incelendiğinde, deneme ve kontrol grubunun demokratik çocuk yetiştirme ön test son test fark puanlarının deneme grubu lehine anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Demokratik çocuk yetiştirme tutumu, Torun'a (1989) göre: Anne babaların çocuklarına karşı otoriter veya demokratik tutumlarını yansıtmaktadır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, anne baba çocuk arasındaki ilişkinin temeli, anne babanın çocuğuna karşı takındığı tutumla ilişkilidir (Haktanır ve Baran, 1998; Palut, 2010; Yavuzer, 1992). Buradan hareketle, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda annelere

çocuklarına karşı demokratik çocuk yetiştirme tutumlarını geliştirmeye yönelik etkinlikler uygulanmıştır. Sonuçta ilk ölçümlere kıyasla annelerin daha yüksek puanlar alarak demokratik tutuma karşı bilinçlilik kazandıkları ortaya konmuştur. Aile eğitimi ve aile tutumları konusunda ilgili literatür incelendiğinde, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak, anne babalara demokratik tutumlarını geliştirmek sürecinde, empatik olmanın (Sala Razi, 2013) çocuğun kendini ifade etmesini sağlamanın, özgüvenlerini geliştirmenin (Abraham ve Kerns, 2013; Winter ve arkadaşları, 2012), aile içi problemlerin belirlenmesi ve çözümünü ortak olarak gerçekleştirmenin (Kierfield ve arkadaşları, 2013), olumlu duygular uyandırmanın (Demircioğlu, 2012) anne babaların daha demokratik tutum geliştirmelerinde önemli katkı sağladığı görülmektedir. Literatür ve araştırma sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, demokratik anne baba tutumu yöneliminin, çocuğu duygusal, bilişsel ve davranışsal olarak daha iyi anlamaktan geçtiği, bunun da çocuğa doğrudan iletişim kurarak, olumlu duygular uyandırarak ve özgüvenini destekleyerek yapılması gerektiği ifade edilebilir.

5.2. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Çocuklarla Özdeşleşmeye Etkisi

Denence 1.2.'de deneme grubunun aile rehberliği sonrası “çocuklarla özdeşleşme” puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacağı belirtilmiştir. Denence 1.6'da kontrol grubunun “çocuklarla özdeşleşme” son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmayacağı öngörülmüştür. Denence 1.10.'da “Çocuklarla özdeşleşme” ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşacağı belirtilmiştir.

Araştırmada ulaşılan bulguya göre, yalnız deneme grubu içinde yapılan değerlendirmede, çocuklarla özdeşleşme boyutunda deneme grubunun program öncesi ve program sonrasındaki durumu karşılaştırıldığında puanlarda anlamlı düzeyde bir yükselme olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu sadece kontrol grubu açısından değerlendirildiğinde, beklendiği gibi kontrol grubuna bu konuda hiçbir eğitim verilmediğinden ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Bunlara ek olarak, deney ve kontrol grubu puanları bir arada ele alınarak, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın etkililiği değerlendirildiğinde, deneme ve kontrol grubunun ailelerin çocuklarla özdeşleşme ön test son test fark puanlarının deneme grubu lehine anlamlı bir fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çocuklarla özdeşleşme boyutu anne babanın çocuklarına yaptıkları hatalar karşısında sabretmeleri sürecindeki motivasyonları olarak tanımlanmaktadır (Torun, 1989). Bu anlamda programa katılan deney grubuna

uygulanan 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda iletişim, iletişim engelleri, bizde gençtik, olumlu disiplin yöntemleri ve çatışma çözme gibi etkinlikler kullanılarak annelerin çocuklarıyla özdeşleşme puanları geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar göstermektedir ki, eğer anne babalar çocuklarına hata yapma şansı vermeyen tutumlar takınırlarsa çocukların sıklıkla özgüven ve sosyalleşme sorunları yaşayacağını ortaya koymaktadır (Darling ve Steinberg, 1993; Sezer, 2010; Sala Razi, 2004). Bu yüzden literatürde yer alan aile eğitim programların neredeyse tamamında ailelerin çocuklarında problemlili davranışların azalması (Kierfield ve arkadaşları, 2013), özgüvenlerinin geliştirilmesi (Abraham ve Kerns, 2013; Winter ve arkadaşları, 2012), empatik beceriler kazanmaları (Sala Razi, 2004) gibi etkinliklere yer verilmiştir. Araştırma sonuçları ve literatürde yer alan araştırmalar değerlendirildiğinde, aile eğitimi sürecinde en önemli faktörlerden birisinin de ailelerin çocuklarına karşı hata yapma şansı tanınmaları, hatanın nedenlerini doğru yollarla araştırmak ve çözüm sürecini beraber planlamak olduğu düşünülmektedir.

5.3. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Uyma Davranışına Etkisi

Denence 1.3.'te deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası "uyma davranışı" puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacağı ifade edilmiştir. Denence 1.7'de kontrol grubunun "uyma davranışı" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmayacağı öngörülmüştür. Son olarak denence denence 1.11'de "Uyma davranışı" ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşacağı belirtilmiştir.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan bulguya göre, yalnız deneme grubu dikkate alındığında, aile tutumlarının bir alt boyutu olan uyma davranışında, deneme grubunun program öncesi ve program sonrasındaki durumu karşılaştırıldığında puanlarda anlamlı düzeyde bir artma olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu sadece kontrol grubu açısından değerlendirildiğinde, beklendiği gibi kontrol grubuna bu konuda hiçbir eğitim verilmediğinden ilk ölçüm ve son ölçüm arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Bu bulgulara ek olarak, yapılan değerlendirmede, deneme ve kontrol gruplarının 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı sonrası puanlarını birlikte etkileşimi değerlendirildiğinde, deneme ve kontrol grubunun uyma davranışında ön test son test fark puanlarının deneme grubu lehine anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Torun'a (1989) göre uyma davranışı aile içindeki düzeni temsil etmektedir. Bu

düzeni oluşturan yapı geleneksel ahlak ve temel terbiyeye uygun sosyal normları yansıtmaktadır. Bu bağlamda, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda deneme grubundaki annelere çocuğuyla beraber yapacaklarını, sağlıklı ilişki, yetkin tutum, kontrol kimde gibi etkinlikler uygulanmıştır. Bu sayede annelerin çocuklarına karşı uyma davranışı tutumlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Sonuçta da annelerin puanlarında ilk ölçümlere göre anlamlı bir artma gözlenmiştir. Annelerin çocuklarına karşı uyma davranışlarının gelişmesi, onlara karşı daha az baskıcı ve kuralcı olmaları, onların fikir ve düşüncelerine daha çok önem vermeleri, geleneksel ve baskıcı olmaktan ziyade daha anlayışlı ve kabul edici olmalarını ifade etmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar da çevresiyle daha çok ilişki kuran, toplumsal kurallara gerektiği biçimde uyan, sorumluluk alabilen çocukların sosyal yönden daha güçlü geliştiğini göstermektedir (Bacanlı, 2012; Özyürek, 2004; Atilli, Vermigli ve Roazzi, 2011). Dolayısıyla annelerin çocuklarına karşı bu tarz bir tutumda olmaları önemlidir. Buna ek olarak, literatürde yapılan aile eğitimi çalışmalarında da, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'na paralel olarak, annelerin çocuklarına karşı toplumsal rol ve sorumlulukları doğru aktarmalarına (Demircioğlu, 2012; Balta, 2010), sosyal becerilerini artırıcı örnek davranışlar göstermelerine (Raikes ve Thompson, 2008) yönelik etkinliklerin yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla, araştırma bulguları ve literatürde yer alan araştırmalardan yola çıkılarak, aile eğitimlerinde anne babalara çocuklarını katı toplumsal kurallar ve geleneksel terbiye yöntemleri yerine, onları koşulsuz kabul edici ve duygu ve düşüncelerine saygı duydukları şekilde bir tutum takınmalarının önemine yönelik bir farkındalık kazandırılması gerektiği düşünülmektedir.

5.4. 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın Aile Tutumu Alt Boyutlarından Sosyal Hareketliliğe Etkisi

Denence 1.4.'te deneme grubunun aile rehberliği eğitimi sonrası "sosyal hareketlilik" puanları, eğitim öncesi puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacağı belirtilmiştir. Denence 1.8.'de Kontrol grubunun "sosyal hareketlilik" son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır denilmiştir. Denence 1.12 de "Sosyal hareketlilik" ön test son test fark puanları deneme grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmakta olacağı ifade edilmiştir.

Bu denencelere ilişkin analizler gerçekleştirildiğinde; ilk olarak yalnızca deneme grubunun programın uygulanması öncesi ve sonrası puanlarındaki değişim dikkate alındığında, puanlar arasında anlamlı bir değişimin olmadığı gözlemlenmiştir. Bu sonuç, hem kontrol grubunun

kendi içinde değerlendirildiği analize hem de deneme ve kontrol grubu arasındaki değişimin derecesinin incelendiği analize de yansımıştır. Buna göre, beklendiği üzere kontrol grubunun ilk ve son ölçümlerinde sosyal hareketlilik puanları açısından bir değişim olmamıştır. Buna ek olarak, deneme ve kontrol grupları arasındaki etkileşim de incelendiğinde, iki grup arasında 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı açısından anlamlı bir farkın olmadığı ortaya konmuştur. Sosyal hareketlilik son yıllarda hemen hemen tüm anne babaların karşılaştığı önemli bir değişim olgusudur. Torun (1989) sosyal hareketliliği anne babaların toplumdaki hızlı değişime verdikleri tepkiyle ilişkilendirmiştir. Bu değişim modernleşme süreci olarak da algılanabilmektedir. Çocuk yetiştirme sürecinde en önemli unsurlardan birisi de çocuğun içinde bulunduğu toplumun norm ve değerlerini en uygun şekilde kazanması olgusudur (Çağdaş ve Şahin, 2011). Bunun da en kabul edilir yollarından birisi anne babanın çocuğuna insan olarak değer vermesi ve saygı göstermesidir. Her çocuğun kendine has, biricik ve tek olduğunu kabul eder, onun aile içerisinde kendisini olduğu gibi ifade edebilmesine, gelişmesine, yeteneklerini açığa çıkarmasına ve kendini gerçekleştirmesine izin verir, bunun için üzerine düşeni yapma gayreti içerisindedir (Potts ve Mandleco, 2002; Hart, Newell ve Olsen, 2003). Bu anlamda 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda annelere çocuklarıyla beraber yapacaklarını, bugünkü duygu ve düşüncelerim, kendimden mektup, yaşam pusulası gibi etkinliklere yer verilerek sosyal hareketliliğe dönük tutumları geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bulgu, literatürde yer alan aile eğitim programlarında çok fazla üzerinde durulmayan bir unsur olarak dikkati çekmektedir. Bu bulgunun anlamsız çıkması anne babaların modern çağa ne kadar ayak uydurabildiğiyle de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Anlamsızlığın nedeni anne babaların değişen modernlik algısıyla ilişkilidir. Araştırmada deney grubu çoğunlukla sosyo-ekonomik gelir düzeyi ve eğitim düzeyi düşük kişilerden oluşmaktadır. Bu anlamda araştırmaya katılan anne babaların zihinlerinde, eğitim programında yapılan etkinliklere rağmen, çocuk yetiştirme konusunda yeterince modern bir algı geliştiremedikleri düşünülmektedir. Literatürde modern anne baba olma tutumunun çocuk üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu gösteren bazı araştırmalar yer almaktadır. Li ve arkadaşları (2013) aile içerisinde bireyler arasındaki iletişimin modern aile yapısı için önemli bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Anne baba modern toplumda meydana gelen değişimleri çok iyi değerlendirmeli ve çocuğuna gösterdiği yaklaşımı da buna göre sentezleyerek geliştirebilmelidir (Akça, 2012). Michelson ve arkadaşları (2014) modern aile yapısı içerisinde olumlu duyguları desteklemenin çocuklarda daha az endişe ve kaygı yaşanmasıyla sonuçlandığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, aile eğitim programlarında anne babalara geçmişle bugünü bir araya getiren, aile içi kural ve sorumlulukları belirlerken toplumda

yaşanan değişimleri de dikkate alan, yeniliklere açık bir tutum geliştirmeleri yönünde etkinliklerin planlanması ve bu yönde bir farkındalık oluşturulması gerektiği düşünölmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir. Bu araştırma ile 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın annelerin aile tutumları hakkındaki tutumlarını geliştirmeye yönelik bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

Araştırma sonucunda 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın deneme grubunda yer alan deneklerin demokratik çocuk yetiştirme puanlarının artırılmasına, çocuklarla özdeşleşme puanlarının artmasına, uyma davranışı puanlarının artmasına önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bununla beraber sosyal hareketlilik puanlarının artmasında önemli bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Kontrol grubunda yer alan deneklerin demokratik çocuk yetiştirme puanlarında, çocuklarla özdeşleşme puanlarında, uyma davranışı puanlarında ve sosyal hareketlilik puanlarında anlamlı bir değişim gözlenmemiştir.

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın deneme ve kontrol grubunun ön test-son test fark puanlarına yönelik yapılan analizler sonucunda, çocuklarla özdeşleşme puanlarında deneme grubu lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Fakat demokratik çocuk yetiştirme, uyma davranışı ve sosyal hareketlilik puan ortalamalarının deneme ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Ulaşılan bu sonuçlar ışığında teori ve uygulamaya yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Teoriye Yönelik Öneriler

Bu araştırmada, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın anne tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Özellikle gruplar arasında anlamlılık çıkmayan demokratik çocuk yetiştirme boyutuna ilişkin olarak, ailelerin demokratik tutum becerilerini geliştirecek çocukla etkili iletişim ve empati kurma konularında etkinlik sayısı artırılabilir.

Gruplar arasında anlamlı farka ulaşamayan bir diğer boyut olan uyma davranışı konusunda, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nda ailelerin uyum becerilerini güçlendirecek etkinliklerin sayısı artırılabilir.

Bu araştırma kapsamında gruplar arasında anlamlı farka ulaşılamayan son boyut olan sosyal hareketlilik boyutuna ilişkin olarak, ailelere 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı kapsamında, nesiller arası iletişimin güçlendirilmesi, çatışmaların çözümlenme yolları konusunda daha çok etkinliğe yer verilebilir.

Bu araştırma sonucunda anne baba tutumları ile ilgili nicel veriler, nitel araştırma yöntemleri ile desteklenerek daha derinlemesine incelenebilir.

Bu çalışmada 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'ndan sonra izleme testi uygulanmamıştır. Yapılacak diğer çalışmalarda belirli periyotlarla birden fazla (6 ay-12 ay gibi) izleme testi uygulanarak, 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı'nın kalıcılık düzeyi araştırılabilir.

7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı farklı kuramsal yaklaşımlarla desteklenerek etkililiği sınanabilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Bu çalışmada yalnızca annelere 7-19 Yaş Aile Rehberliği Eğitimi Programı verilmiştir. Araştırma yalnız babalara ya da anne ve babalara bir arada verilerek programın etkililiği sınanabilir.

Aile rehberliği eğitimi çalışması bir kısım anneyi kapsamıştır. Gelişimsel ve önleyici rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında zaman içerisinde aile rehberliği eğitimleri daha geniş kapsamlı ebeveynleri kapsayarak okul eğitim politikası haline getirilebilir.

Uygulanan aile rehberliği eğitim programının anneler üzerindeki kalıcılığının artırılması için sonraki aylarda grup üyeleriyle bir araya gelerek değerlendirme yapılabilir. Çünkü annelerin edinilen beceri eğitimini günlük yaşamlarına aktarabilmeleri için kalıcı öğrenmeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Değerlendirme sürecinde, karşılaştıkları sorunlar ele alınıp beceri düzeyleri kontrol edilip, sürecin hatırlatılması yapılarak süreç pekiştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acun, F. (1999). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne değişme ve süreklilik. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 101- 132.
- Akça, K. Z. (2012). *Genç yetişkinlikte algılanan anne-baba tutumlarının, kendini toparlama gücü ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkutay, Ü. (1991). *İslamiyet'ten önce Türk Ailesi*. Türk Aile Ansiklopedisi I.
- Aytaç, S. (2001). *Çift kariyerli eşler ve çalışma yaşamındaki yeri*. Bursa:Ezgi Kitapevi.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Attili, G., Vermigli, P., & Roazzi, A. (2011). Rearing styles, parents' attachment mental state, and children's social abilities: The link to peer acceptance. *Child Development Research*, 21-45.
- Bacanlı, H. (2012). *Sosyal beceri eğitimi* (4.baskı).Ankara: Pegem Akademi.
- Balta, M. (2010). *Almanya'daki zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip Türk ailelerin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan aile eğitimi uygulamasının etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1992). *Sosyo-kültürel değişme sürecinde Türk ailesi*. (3.cilt). Ankara: Bayrak Matbaacılık.
- Berk, L.E. (1997). *Child development*. (Fourth Edition). US: Allyn and Bacon Press.
- Borg, W. R. & Gall, A. D. (1989). *Educational research: An introduction*. New York: Longman.
- Bozkurt - Tiryaki, M. (2014). *Akademik başarısı sınıf ortalamasının altında kalan üstün zekalı ortaokul öğrencilerin mükemmellik düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

- Bülbül, A. (2014). *Ergenlerin algılanan anne baba tutumları ile yakın ilişkilerindeki psikolojik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canatan, K. (2013). *Aile kavramının tanımı. İçinde Aile sosyolojisi (s.55-67)*. Ankara: Açılıp Kitapevi.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2013). *Aile sosyolojisi*. Ankara: Açılıp Kitapevi.
- Cantekinler, S. (2004). Gelişim dönemleri. N. Koçak (Edt.), *Çocuk ve aile yazıları* (s. 3-128). Konya: Atlas Kitapevi.
- Cavkaytar, A. (1998). *Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Cohen, L. & Manion, L. (1996). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- Çapulcuoğlu, U. (2012). *Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları değişkenlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim online*, 2(2), 11-18.
- Çimen, L. K. (2008). *Türk töresinde kadın ve aile*. Ankara: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Demir, E. (2011). *Aile eğitimi programlarında eğitimcilerin ve annelerin kültürel çeşitliliğe ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demircioğlu, H. (2012). *Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitimi programının aile işlevleri ve anne baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden bugüne Türk ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Doğramacı, E. (1993). *Atatürk'ten günümüze sosyal değişimde Türk kadını*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi.
- Esping - Andersen, G., & Billari, F. C. (2015). Re-the orizing family demographics. *Population and Development Review*, 41(1), 1-31.
- Fabrizio, C. S. Lam, T. H., Hirschmann, M. R., & Stewart, S. M. (2013). A brief parenting intervention to enhance the parent–child relationship in hongkong: Harmony@Home. *J Child FamStud*, 22, 603–613.
- Franz, M., Weihrauch, L., & Schafer, R. (2011). PALME: A preventive parental training program for single mothers with preschool aged children. *Journal of Public Health*, 19(4), 305-319.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev: A. Dönmez, N. Ceren, B. Onur). 4.Baskı. Ankara: İmge Kitapevi.
- Gültekin, E. (1999). *Uygun olmayan davranışların azaltılmasında ebeveynler tarafından uygulanan uyumsuz davranışların ayrımlı pekiştirilmesinin etkisi (Otistik çocuklar ve ebeveynleriyle eve dayalı aile eğitimi)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güler, D. ve Ulutak, N. (1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Anadolu Üniversitesi Dergisi Kurgu Dergisi*, 11, 51-76.
- Güral, G. (2012). *Ergen futbolcular da şiddet eğilimi ile sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi (Ankara ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Günalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güzel, Ş. (2006). *Dört altı yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile eğitimine yönelik ihtiyaç duydukları konuların belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gordon, T. (1996). *Etkili anne baba eğitiminde uygulamalar*. (Çev:E. Aksay). İzmir: Sistem Yayıncılık.

- Gökalp, Z., Koprıman, K. Y., ve Aka, A. İ. (1976). *Türk medeniyeti tarihi*. Ankara: Güneş Matbaacılık.
- Gökmenoğlu, E. (2011). *Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hacıömerlioğlu, B. (2008). *Algılanan anne-baba tutumları, sorumluluk algısı ve yaşam olaylarının obsesif kompulsif belirtileri yordama gücü: Bilişsel modelin sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Haktanır, G. ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 134-141.
- Hart, C. H., Newell, L. D., & Olsen, S. F. (2003). Parenting skills and social/communicative competence in childhood. In J.O. Greene & B.R. Burleson (Eds.), *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. Mahwah, NJ: L. Earlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji:Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayıncılık.
- Kayan, H. G. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2008). Ergenlerin ruhsal durumları ve anne baba tutumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9(3), 139-147.
- Kongar, E. (1998). *21. yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda, Türkiye'nin toplumsal yapısı*. Trabzon: Remzi Kitabevi.
- Kierfeld, F., Ise, E., Hanisch, C., Dörten Görtz, A., & Döpfner, M. (2013). Effectiveness of telephone-assistedparent administered behavioural family intervention for preschool children with externalizing problem behaviour: a randomized controlled trial. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 22, 553–565.

- Korap, A. (2013). *Algılanan anne baba tutumlarının ergenlerin iletişim becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik dönemi: Ailede çocuk eğitimi*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını, 1839-1923*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Lee, J. H. (2015). Longitudinal patterns of unmarried resident fathers engagement with young children in the US: Examining the role of ethnicit yandex tended family relationship. *Child Studies in Asia-Pacific Contexts*, 5(1), 51-62.
- Li, H.O., Chan, S.S.C., Mak, Y. W., & Lam, T. H. (2013). Effectiveness of a parental training programme in enhancing the parent-childrelations hipand reducing harsh parenting practices and parental stress in preparing children for their transition toprimary school: a randomised controlledtrial. *BioMed Central PublicHealth*, 13(1),1-21.
- Meb, (2013). 7-19 aile eğitimi dökümanları. [http:// mebk12. meb. gov. tr/meb_iys_dosyalar /21/15/967807/icerikler/7-19-yas-aile-egitimi-dokumanlari_446036.html](http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/21/15/967807/icerikler/7-19-yas-aile-egitimi-dokumanlari_446036.html). (Erişim tarihi: 15.05.2015).
- Michelson, D. Ben-Zion, I., James, .A. I., Draper, L., Penney, C., & Day, C. (2014). Living with Teenagers': feasibilitystudy of a peer-ledparentinginterventionforsociallydisadvantagedfamilieswithadolescentchildren, *ArchDis Child*, 99,731-737.
- Murdock, G. P. (1981). *Atlas of world cultures*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Öner, N. (1996). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler, bir başvuru kaynağı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Özcan, R. (2015). Ottoman familya nd child education (1300-1600). *Procedia-Socialand Behavioral Sciences*, 174, 1606-1613.
- Özsoy, K. (2014). *Parçalanmış aileye sahip üniversite öğrencilerinin anne baba tutumlarını algılama biçimleri ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Özyürek, A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Palut, B. (2010). Düşünme stilleri ve anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (24), 11- 24.
- Pembeoğlu, N. (2006). *İletişim ve çocuk*. Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Potts, N. L. & Mandleco, B. L. (2002). *Pediatric nursing. Caring for children and their families*. New York:Delmar Thomson Learning.
- Raikes, H. A., &Thompson, R. A. (2008). Attachment security and parenting quality predict children's problem-solving, attributions, and loneliness with peers. *Attachment & Human Development* 10(3), 319-344.
- Rozan, N. (1992). *Çalışan anne ve çocuğu, anne baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Sala- Razi, G. (2004). *Anababalara verilen "anababa çocuk iletişim eğitiminin etkinliği"*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,7(1), 1-19.
- Sönmez, N. D. (2008). *Eve dayalı gündüz tuvalet kontrolü aile eğitimi programı'nın annelerin kurulum kaydı tutma ile gündüz tuvalet kontrolü kazandırma becerisini ve çocukların gündüz tuvalet kontrolünü kazanmasındaki etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Srivastava, M., Gupta, A., Talukdar, U., Kalra, B. P., & Lahan, V. (2011). Effect of parental training in managing the behavioral problems of early childhood. *The Indian Journal of Pediatrics*, 78(8), 973–978.
- Şahin, H. İ. (2012). Türk destanlarındaki aile algısı üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları*, (33), 117-138.
- Şahin - Zeteroğlu, E. (2014). *Altı yaşındaki çocukların anne baba tutumları ile çoklu zeka alanları ve grup içi etkinlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Şendil, G. ve Kaya - Balkan, İ. (2005). *Anne baba olmak*. İstanbul: Morpa kültür Yayınları.

- Şeker, E. (2013). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olarak düzenlenen aile eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Toksöz, E. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Torun, A. (1989). *A preliminary form of a scale on mother attitudes toward highly competitive school entrance exams for fifth grade students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, R. (1992). Osmanlıların kuruluş yıllarında Türk ailesi. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, 82-91.
- Turinay, N. (1996). *Değişen toplum ve aile*. Ankara: Akçağ yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (2015). A: Aile. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.558bbf54790d19.21397014. (Erişim Tarihi: 15.03.2015).
- Türk Dil Kurumu (2015). B: Ev. http://www.tdk.gov.tr/index.php?Option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.558bbf8a902dc4.32676274. (Erişim Tarihi: 15.03.2015).
- Türkdoğan, O. (2002). *Osmanlı'dan günümüze Türk toplum yapısı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ünlü, H. (2005). *Anne babalar için eğitim rehberi*. İstanbul: Morpa kültür Yayınları.
- Uyaroğlu, B. (2011). *Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren ilköğretim öğrencilerinin empati becerileri ve duygusal zeka düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yalnız, A. (2014). *Algılanan anne baba tutumları, kendini sabotaj ve öz-yeterlik arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Yatgın, S. (2014). *Lise öğrencilerinde akademik ertelemenin algılanan anne baba tutumlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yavuzer, H. (1992). *Yaygın anne baba tutumları, anne baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, E. (2013). *Aile ve evlilik türleri*. İstanbul: Açılım Kitap Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2000). *Relationships between marital adjustment, child perception of parenting style, and children, adolescents and young adults academic achievement and self-perceptions*. Unpublished doctoral dissertation, Hacettepe University, Ankara.
- Yurttaş, A. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, Y. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Winter, L., Morawska, A., & Sanders, M. R. (2012). The effect of behavioral family intervention on knowledge of effective parenting strategies. *J Child FamStud*, 21, 881–890.

E K L E R

Ek - 1: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Veli,

Öncelikle bu araştırmaya katıldığınız için çok teşekkür ederiz. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar araştırmanın sonuçlarının gerçeği yansıtması bakımından çok önem taşıyor. **“Doğru” ya da “yanlış” cevap yoktur. Sonuçlar sadece araştırma amaçlı kullanılacak ve gizli tutulacaktır.** Lütfen her soruyu dikkatlice okuyup en doğru şekilde işaretlemeyi unutmayalım!

Ahmet BAL
Mevlana Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

1. **Cinsiyet:** Bay ( ) Bayan ( )
2. **Yaş:** 30 ve altı ( ) 35-40 ( ) 45-50 ( )
30-35 ( ) 40-45 ( ) 50 ve üstü ( )
3. **Ailenin aylık gelir durumu:**
500 ve altı ( ) 1000–1500 ( ) 2000–2500 ( )
500–1000 ( ) 1500–2000 ( ) 2500 ve üstü ( )
4. **Ebeveynin eğitim durumu nedir?**
Okur-yazar değil ( ) Ortaokul ( ) Üniversite ( )
İlkokul ( ) Lise ( ) Lisansüstü ( )
5. **Medeni Haliniz:** Birlikte ( ) Boşanmış( ) Ayrı ( ) Çok eşli ( )
6. **Daha Önce Aile Eğitimine katıldınız mı?** Evet ( ) Hayır ( )
7. **Çocuk Sayınız:** 1 ( ) 2 ( ) 3 ( )
4 ( ) 5 ( ) 6 ve üstü ( )

Ek - 2: Aile Tutum Envanteri

Ölçekte yer alan 45 madde ile yetişkinlerin çeşitli konulardaki düşünce ve tutumları ifade edilmeye çalışılmıştır. Lütfen her maddeyi okuyunuz. Cevaplamadan önce ifadelerin sağ tarafında verilen ‘Katılmıyorum’, ‘Biraz katılıyorum’, ‘Oldukça katılıyorum’, ‘ Tamamen katılıyorum’ seçeneklerinden sizce en uygun olanına karar vererek bir tanesini işaretleyiniz. Hiçbir ifade için doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizin seçerek işaretlediğiniz cevap doğru cevaptır.

Bu formu ciddiyet ve içtenlikle cevaplayacağınızı ümit eder, zamanınızı ayırdığınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

	Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Oldukça Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Çocukların duygularını nasıl ifade etmesi gerektiği kendilerine öğretilmelidir				
5.Çocuğumun başkaları üzerinde iyi izlenim uyandırması bana büyük zevk verir.				
10.Çocukların görüşlerine saygı gösterilmeli ve bu görüşlerin rahatlıkla ifade edilmesine imkan verilmelidir.				
12.Benim için işimde yükselmek (yönetici olmak gibi) arkadaş kazanmaktan daha önemlidir.				
16.Aile fertlerinin kararlarına uyarım.				
18.Üst düzeyde bir eğitim görmüş olmaya her zaman önem veririm.				
23.Çocuğumun gelecekte yüksek mertebelere ulaşması için elinden geleni her ne pahasına olursa olsun yapmasını isterim.				
27.Yemeklerimi düzenli zamanlarda ve ortamlarda yemek isterim.				
41. Çocuklara evde görev ve sorumluluklar verilmelidir.				
42.Rahat ve itibarlı bir yaşam sürdürebilmek için epey çaba harcarım.				

Ek-3: Özgeçmiş**Genel Bilgi**

Adı Soyadı: Ahmet BAL

Doğum Yeri: Andırın/KAHRAMANMARAŞ

Doğum Tarihi: 12.03.1984

Medeni Durum: Evli

Adres: Cengiz Topel Mahallesi 990. Sokak Karakuş Apartmanı 12/4 Kadirli/OSMANİYE

Tel: 0 507 668 75 80

E-mail: ahmetbal_46@hotmail.com

Eğitim ile İlgili Bilgiler

Y. Lisans 2014-2016 Mevlana Üniversitesi, Rehberlik ve Psik. Danış. ABD.

Aile Eğitimi

Lisans 2003-2007 Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Lise 2003 Kadirli Şehit Öğretmen Orhan Gök Lisesi, Kadirli

İş Denevimi

2008 – 2010 Öğretmen, Sabihahanım İlköğretim Okulu, Sakarya

2010- Kadirli Anadolu İmam Hatip Lisesi

Üye Olunan Bilimsel Kuruluşlar

Türk PDR Derneği

İlgi Alanları

Aile Eğitimi, Aile Danışmanlığı, Krize Müdahale, Kişiler Arası Problem Çözme, Bireysel Psikolojik Danışma.